

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
IN PROSVETO



LETNIK XXXIV.

ŠTEV. 4.

APRIL 1914

Vsebina aprilovega zvezka:

1. R. Maister: <i>Snubači</i>	153
2. Ivan Albrecht: <i>Prva postaja</i>	154
3. J. R. Glaser: <i>Večer v planini</i>	154
4. Ivan Cankar: <i>Ottakring</i> , II.	155
5. Pastuškin: <i>Indiferentist Abdul</i> . (Konec.)	160
6. L. Pintar: <i>O krajnih imenih</i>	167
7. Fran Albrecht: <i>Pomlad</i>	171
8. Josip Ribičič: <i>Bluza</i>	172
9. Ivo Peruzzi: <i>Karmen</i>	179
10. Vojeslav Molè: <i>Mrtvoemu znanecu</i>	184
11. Dr. Zober: <i>Klubni stolec</i>	185
12. Ivo Peruzzi: <i>Pesem mladotetja</i>	190
13. Dr. Fr. Ilešič: <i>Anton Klodič vitez Sabladoski</i>	191
14. Ivan Albrecht: <i>Trpinom</i>	193
15. Književna poročila	194

Dr. Simon Dolar: *Jožef Retsner, Fizika za višje razrede srednjih šol*. — *Kemija za sedmi gimnazijski razred*. — Dr. Ljudevit Pivko: *Viktor Bežek, Občno vzgojeslovje z dušeslovnim uvodom*. — Dr. Simon Dolar: *Dr. K. Oszwald, Eksperimentalna psihologija in eksperimentalna pedagogika*. — L. Pintar: *Dr. Janko Štebinger, Slovenska bibliografija za l. 1907—1912*. — *Fran Erjavec, Hudo brezdnó in drugi spisi*. — Dr. Kozina: *Človeško telo, Mali anatomični atlant*. — Dr. Fr. Ilešič: *Ilustrirane narodne pesmi*. — Dr. Fr. Ilešič: *K očni ilustr. narod. kotedarja za 1914*.

„Ljubljanski zvon“

Izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h, četrt leta 2 K 30 h, za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.
 ===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj: Valentin Kopitar.

Urednik: dr. Janko Štebinger.

Upravništvo v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knaflova ulica št. 5.



R. Maister:

Snubači.

Hej, oblaki, bratci večni,
kam tak burno se drvite
črez poljane solnca lačne,
črez gorice zime site?

In bahato, kakor v praznik,
bele halje ste odeli
in peresa petelinja
za klobuke si pripeli.

In še dolge sive brade
z vetrom ste si počesali,
da bi, gizdalini, danes
mlajši bili, bili zali.

In za vami še en bratec
zasopihan težko hrka
in harmonika brenčča
trdo mu po hrbtu trka.

Vi, oblaki, ste snubači!
O, jaz vem, kam se drvite:
po nevesto lepo, mlado
na jadranski jug hitite.

Hitro nam jo pripeljite!
Komaj čaka že zemljica,
da Pomlad — nevesta gorka
mrzla ji poljubi lica.

Hitro nam jo pripeljite!
Pisano ji damo balo,
bala bo iz samih cvetov,
solnce bo na njih sanjalo.

Pisano ji damo balo,
solnce bo na nji sanjalo,
solnce bo na nas sijalo
in z nevesto se igralo.

Ivan Albreht:

Prva postaja.

„Ne moči mi s solzami nog,
ne briši jih z lasmi,
saj kdor živi, ta ni ubog —
ne boj se Magdalena!“ —

„Ah, Rabi, ti
moj večni, ti moj Bog . . .“

In kakor v snu o mladih dneh
ji pal je z lic, iz duše greh . . .
In dvignila se je do njega,
do čela in do ust. —

Tedaj so vstali farizeji
in z divjo jezo so zbežali.
In Izrael ju je proklet,

J. R. Glaser:

Večer v planini.

Že je med veje
mrak zašel,
več izplesti se ne more;
glasno, glasneje
zvon zapel
je iz doline k nama v gore . . .

Zadnji zvok iztrepetaja,
vse v tišini eni sami;
tiha ti ob moji rami,
kakor da več nisva dva . . .

Ivan Cankar:

Ottakring.

II.

Misli, hitre lastavice, kdo bi vam branil, kje je tista moč, da bi vas uklenila? Letite, kamor vam je dano, še sam bi rad z vami, poletel z vami na južno stran! —

Pavel Negoda je bil Slovenec; to se pravi, da je nosil svojo domovino seboj. Ne samo v vseh svojih mislih, temveč v vsaki kapljici svoje krvi, v vsakem utripu svojega življenja, v vsakem pogledu, v vsakem koraku. Kako ljubijo domovino drugod, ne vem. Tisti Nemeč, ki ga poznam, — morda poznam najslabšega, — ne ljubi domovine; baha se z njo, povelečuje jo z ogabnim napuhom; podoben je nespametnemu zakonskemu možu, ki svojim vinskim bratom pripoveduje o doti in lepoti svoje žene ter jo na tak način sam peha med vlačuge. Prava ljubezen je sramežljiva, tiha, obzirna; skrila bi se rada sama sebi. Kdor razkazuje po križpotih svojo pobožnost, je Judež; kdor je davi na očitni cesti prepeval hvalo svoji domovini, jo bo drevi zatajil; kdor je na tešče z imenitnimi besedami razkladal ljubezen ter prisegal zvestobo svoji nevesti, bo tisto noč v bordelu spal. Domovinska ljubezen Slovenca je stvar čisto brez primere in podobe; ne da se nikakor opisati, ob nji se neha moja in vsaka umetnost. Primerjati bi mogel to ljubezen kvečjemu z ljubeznijo do matere; do mrtve matere, ki ne sliši več nobene zakasnele molitve, nobene prošnje za tolažbo in odpuščenje, ne potrdi upanja, ki plaho kljuje v srcu. Ob bežnem spominu, v enem trenutku premeri in občuti človek vseh tisočero stopenj ljubezni, od najstrašnejše bolečine do najslajše radosti. Kdor ljubi svojo domovino, jo z enim samim objemom svoje misli obseže vso; ne samo nje, temveč vse, kar je kdaj ljubil in kar bo ljubil kdaj pozneje. Zakaj ljubezen je ena sama in nerazdeljiva; v en kratek utrip srca je stisnjeno vse — mati, domovina, Bog.

Tako je gledal Pavel Negoda na južno stran. Časih je mahoma segel v njegove misli vrišč otrok, ki so se podili pod oknom. Vzdignil je glavo ter se začudil, kakor da se je vzdramil v čisto neznanem kraju, kamor je bil ponevedoma zablodil. Oglasil se je zvonek smeh iz gospodinjine izbe; ozrl se je na svetlo špranjo pod

durmi ter je za trenotek prisluhnil. Lastavice so počivale, ali koj so utonile spet daleč v večerno zarjo.

Kamorkoli je pogledal, katerekoli zgodbe iz svoje rane mladosti se je domislil, povsod je bilo napisano z neusmiljenimi črkami: „Zgrešeno!“ Same šolske naloge so bile, nemarno, površno, brez veselja pisane, zato, ker se je ukvarjal učenec z drugimi mislimi in posli. Vest, ta strogi in čemerni učitelj, je delila odvezo in narekovala pokoro brez sočutja, z okrutno pravičnostjo. Radovoljno se je uklonil tej pravičnosti, brez obotavljanja se je sam obtožil svojih grehov ter je brez godrnjanja sprejel pokoro, ki mu je bila prisojena; tudi nikoli ni računil, če je bila pokora prehuda.

Vsa njegova mladost je bila dolga, nikoli prekinjena vrsta zmot in blodenj in trpljenja. Bilo je mnogo in različnih pesmi, ali vse so imele eno samo, tisočkrat ponovljeno, trdo, neznosno melodijo, ki se ji pravi beda. Velikokrat se je domislil žalostne poti v ljubljansko šolo, tistega strašnega romanja, ki se mu je zdelo kakor verna prispodoba njegovega življenja . . . Pusto, sivo jutro je bilo. Mrzlo nebo je viselo nizko na golo ravan; navsezgodaj je začelo rostiti. Šla sta z materjo po hladni cesti, počasi, upognjena, že ob prvih korakih utrujena. Nista si upala izpregovoriti, v vsaki besedi bi vztrepetalo ihtenje; še potrte misli bi bila rada skrila drug drugemu. Pot bi ne bila dolga, ne dolga veselemu srcu in ob solnčnem jutru. Štiri ure — en korak; lastavica preleti morje, lačen vrabec ne prefrči plota. Komaj je bila v meglo zatonila domača vas, se je Pavlu zazdelo, da se je pot ustavila pred njima. Ves svet naokoli je bil brez začetka in brez konca, brezmejno in brezoblično morje sive megle, dežja in blata in bridkosti. Nobene luči, niti blodne vešče ne. Solnce je umrlo. Časih se je vzdignila kraj poti visoka, črna jagned — klic iz samote proti nebu, klic poln groze in obupa. Tudi duša sama je bila vsa kakor to sivo morje megle in bridkosti; in misel, ki se je plaha vzdignila, je bila kakor ta črna jagned, klic iz samote, poln groze in obupa. „Na ono stran stopi, da ne boš hodil po lužah!“ je rekla mati. „Saj je vseeno!“ je odgovoril osorno in je ni pogledal. „Saj je vseeno!“ — ne to, da stopa po lužah, namesto po travi, temveč vseeno je vse na svetu, kar je bilo in kar je. Naj se nagne korec tega življenja na to ali ono stran, izlila se bo iz njega črna bridkost. Naj zaokrene ta cesta na levo ali na desno stran, držala bo zmerom iz megle v meglo, iz mraza v mraz. Kam upaš, otrok, česa pričakuješ? Od nikoder ni ljubega pogleda, od nikoder prijazne besede, čistega smeha. Razgaljena

sebičnost ti bije v lice, hlad diha od vsepovsod. In neusmiljeni godec gode melodijo brez nehanja . . . beda, beda! Ni je pomoči, nobenega upanja ni. „Vseeno je!“ — kar preko luž! . . . Ozrl se je na mater. „Ona hodi že dalj, sirota . . . čemu hodi in kam? Saj je vseeno!“ Postala je za trenotek ter si otrla z robcem obraz, ki je bil moker od dežja in od potu. „Ni treba dalje, mati! Saj poznam pot, tudi strah me ni!“ — „Še malo . . .“ je rekla, „do tistih brez tam!“ — Onstran jarka je stala gruča mladih, belih brez, čisto podobna gruči izgubljenih otrok, v dežju prezebajočih in trepetajočih. Tam sta se poslovila po šegi tistih ljudi, ki jih je sram potrnosti in ljubezni; v roko si nista segla, komaj da sta se spogledala, besede pa so bile celo nepotrebne, bile bi skoraj žaljive in pregrešne. „Zbogom!“ — „Zbogom!“ Okrenila sta se tako počasi in težko, kakor da jima blato ni segalo samo do gležnjev, temveč do pasu. Čez sto korakov se je Pavel ozrl nazaj v meglo in prav takrat se je ozrla tudi mati. Obadva sta narahlo zamahnila z roko, umeknila hitro pogled in korak ter šla po svoji poti, glavo povešeno, hrbet upognjen pod bremenom. In tedaj se je vzdignilo v njem kakor divji upor zoper to krivično breme, naloženo mu od vsega začetka za greh, ki ga ni poznal in ki ga torej nikoli ni bil storil. Če je breme z žebli pribito na pleča, pa v lužo, pa v jarek še s tem sirotnim telesom, ki ga Bog ni bil ustvaril po svoji podobi! . . . Stal je na lesenem mostiču; spodaj se je valila umazana, rumena voda naraslega potoka. Komaj se je bil s komolcema uprl ob trhlo ograjo, je odskočil ter stopal urno dalje po cesti, vse po lužah in po razoranem blatu. Ni ga bila strahopetnost pognala v beg. Ne strahopetnost — kdo bi se bal postelje in spanja? Kaj je bilo? — Pavel Negoda, kdo te je poklical zvesto in vselej, kadar je bila polna mera tvojega trpljenja? Ti sam si bil — tisti, ki je spal v tvoji duši, ki je bil poln vere, upanja in ljubezni in ki se je vzdramil, kadar je bil dopolnjen čas . . .

Misli, na pot v veselejše kraje! Kje so? Ali niste bile namenjene v deželo solnca in ljubezni? Kakor bleda zarja tone mladost v daljavo, umira; in srcu je mraz.

Njegova mladost je umrla prav ob tisti uri kakor njegova mati. Niti ločil ni v svojem spominu obojih smrti. Kadar je pomislil na svojo zgodnjo mladost, je ugledal materin obraz; in ta obraz je bil bled in bolan, malokdaj vesel, še v veselju plah. Obšla ga je groza ob vsakem spominu na to dvojno smrt; ne groza pred smrtjo, temveč pred samim seboj. Kolikor bolj se je podoba materina po-

mikala v daljavo, toliko večja je bila in sijajnejša, čeznarurna luč jo je obsevala. Kar je bilo nekoč tako majhno in neznatno, da se mu ni zdelo pogleda in misli vredno, je zadobilo v daljavi svoj silni pomen, svojo nebeško lepoto — nepoznano, ponevedoma in ponemarnem izgubljeno, na vekomaj nedosegljivo. Od ure do ure je bila svetlejša lepota v daljavi, od ure do ure grenkejša, neizprosnejša v srcu bolest. „Cekinov sem imel v rokah vse polno, bogastvo sem imel, da mu ni bilo enakega na svetu, pa sem ga potrosil brez vesti in pameti. Zdaj stoji na cesti siromak, prezeba in prosi miloščine in si bije s pestjo na grešna prsa!“ . . . Mati je ležala na postelji bela in mrzla. Jokal ni, tudi ni občutil posebne bolečine. Le zelo truden je bil in zeblo ga je. Poglavitno je želel natihem, „da bi bilo že vse to pri kraju“, zavedal pa se je natanko odurne brezsrčnosti te želje. V izbi je bilo nekaj žensk; zoperne so mu bile, ker so govorile s ponarejenim, vzdihujoče šepetajočim glasom ter poihtevale mukoma in brez solz. „Čemu se pretvarjajo, saj se še meni ne zdi vredno!“ Stopil je na prag in si prižgal cigareto. Zunaj se je mračilo, pihal je hladen jesenski veter, dišalo je po snegu. Napotil se je v bližnjo krčmo ter si naročil žganja. V krčmi je že gorela svetilka, debela krčmarica je zastirala okna. Pogledala ga je nekoliko začudena. „Kako pa z materjo?“ Zamahnil je malomarno z roko. „Je konec!“ Na stežaj je odprla oči, zmajala je z glavo ter zavzdihnila globoko iz dna. „Saj pravim . . . tako je pač!“ Reči je hotela nekaj, kar bi se spodobilo ob taki žalostni priliki, pa se ni mogla koj domisliti primernih besed. Ozrl se je nanjo s hudobnim nasmehom; v tistem trenutku pa je nenadoma opazil, da ni napačna ženska.“ Okrogla in prsata, prikupen smehlaj na grešnih ustnicah, prešerno, komaj prikrito vprašanje v črnih očeh. Naglo je izpraznil stekleničico ter si naročil drugo. Ko je stopila krčmarica predenj, z materinskim sočutjem na prisiljeno milobnem obrazu, jo je zgrabil za laket ter jo siloma potegnil k sebi, da mu je omahnila v naročje. Strmela je nanj osupla in prestrašena. „O . . . animal!“ . . . Izpustil jo je takoj. Da ga je bila z dlanjo udarila v lice, bi se ne bil tako začudil in v sramu zgrozil, kakor ob tej francoski besedi, ki je treščila nanj iznenada, kot da je bil priletel kamen skozi okno. „Odkod jo je pobrala? . . . Prej ni našla besede, zdaj jo je . . . zdaj je našla besedo, hujšo od pogleda in klofute in pljunka! Tako je . . . animal! Domača beseda bi ne pomenila nič, bi ne mogla povedati in razložiti tolike strahote! Žival . . . tuja, neznan žival, še psu ni podobna, ki zavija tam

pod klancem!“ . . . Kolena so se mu šibila in zobje so mu šklepetali, ko se je vračal domov. Pred hišo ga je spreletelo kakor daljna misel; ni bilo toplo upanje, le hladna, mirna misel je bila: „Saj vse to morda ni resnica . . . le bolan sem bil, pa se mi je hudo sanjalo!“ Stopil je v izbo. Mati je ležala na postelji bela in mrzla; ženske so šepetale in poihtevale. Sedel je truden na stol kraj vzglavja in mraz ga je stresel. Tudi zdaj mu srca ni razparala bridkost, le trepalnice so ga zasketele in nekakšno otrplost je občutil v ustnicah; zožil je pleča in upognil glavo, kakor da se niža strop nad njim in da se mu bližajo gole stene, zmerom bližje in tesneje. . . . Bila je groza, ne žalost . . .

Na pot, lastavice! Drugam, drugam!

Kam? Kje je solnce? —

Vse je umrlo, je končano. En dan, ta strašni dan je zatonil in ne bo ga več. Prespati se je treba. Dolg dan je bil, treba je dolgega počitka. In kadar se vzdramiš, ne pomisli nikar, kod da si hodil, kaj da si počel, koliko grešil in izgubil! Dan se ne povrne več, pokoplji še njegov spomin! Iznova začni, tako se napoti, kakor da si bil šele shodil! Kaj se obotavljaš, kaj vzdihuješ? „Oh, preoh — ta strašni dan ni umrl! Živ gori v mojem srcu, bolj živ od današnjega in jutrišnjega; in kar mi je dal za dedščino, meni poznejšemu, ni brašno za veseli pot, je križ za križev pot!“ . . . Poglej natanko, Pavel Negoda, išči verno — morda dobiš vrečo cekinov prav na dan te groze! —

Planil je kakor iz sanj; zazdelo se mu je, da se je bila oglasila s ceste slovenska govornica. Stopil je k oknu ves omamljen, mreno pred očmi, v srcu strah in sladkost. Po mračni ulici se je podila vriščeca jata otrok. V prvem trenutku ni razločil, odkod in čemu viharna radost bosjakov, ki so se gnetli v gosto gručo, razpršili se vriskajoč ter se spet strnili. Nato je zapazil sredi med njimi dvoje odraslih, moškega in žensko. Moški je bil pijan in se je opotekal; oblečen je bil v cunje, v prahu povaljane. Njegov obraz je bil jetičen, mrtvaško bled in upal, od čela preko senc mu je curljala kri, kaplja za kapljo v razmršeno brado. Ženska je jokala, vlekla ga za roko ter mu prigovarjala z iltečim in osornim glasom. On je ni poslušal, prerokal se je z otroci ter jih odganjal. Procesija bede, sramote in prahu je zavila v drugo ulico ter umolknila.

Pavel Negoda je vztrepetal.

„Kaj je beda in sramota, kaj je ta procesija vsega hudega in grdega — pozdrav iz domovine?“

Nič bridkosti, Pavel Negoda! Pridi pozdrav iz najtemnejše globine — razveseli se ga in odzdravi mu!

Na južno stran, lastavice, na južno stran! Nič grenkobe — in če! Še grenkoba je tam vsa od solnca obžarjena!

Mila mehkoba mu je segla v srce. Trepalnice, trudne in težke, so mu zlezle na oči, na ustnicah se je prikazal smehljaj. Misli so zatonile z večerno zarjo, prelile so se v sanje . . .

„Gute Nacht!“

Pavel Negoda se je v polusanjnih smehljajih.

„Lahko noč, ljubica, lahko noč . . . mati . . . lahko noč, ti loka zelena v jutru pojoča . . .“

Spreletela ga je sladka toplota.

„Saj sem vedel, da je nekje zgrajen dom tudi zame!“ . . .



Pastúškin :

Indiferentist Abdul.

(Konec.)

V zimi je enkrat nanoslo, da je ostal vsled otekle noge par tednov v bolniški sobi. Ob takih prilikah si je tudi ženščur Jaré rad izmislil kakšno nadlogo, da se je na gorkem do sita naspal in korenito razklepetal. Poleg drugih je imel namreč tudi to čednost, da je svoje don-juanstvo razgrinjal pred svojimi tovariši, zlasti takimi kakor Abdul, ki so se za krila malo menili. Hud prehlad je prignal tiste dni tudi mene tjakaj.

„Poglej tega modrijana, to senco živega človeka,“ je kazal Jaré na Abdula, ko sem haljal proti svojemu ležišču. „Njegov indiferentizem ni samo verski, temveč splošen. Pomisli, celo ženske so njemu lanski sneg, kakor bi jih ne bilo na svetu.“

„Jih ni še v programu,“ je zamahnil Abdul smehoma.

„Jih ne bo nikoli, če jih sam ne denesh v program, ga je poučeval Jaré. „Ti, seveda, boš čakal, da nabijejo v atriju paragraf: Vsak drugi večer smejo gojenci po mestu za dekleti. Moj bog, če pomislim, da ta lepi brezverec še ni imel ženskega telesa v svojih rokah. Moška devica, hahaha! Mar ne čutiš duša, kako te je škoda. Jaz ne bi vzdržal . . . teden dni kvečjemu. In če zunaj ne gre po

sreči, moram začeti tukaj z usmiljenko kakšen otročji flirt. Vesta, zakaj sem pravzaprav tukaj? Pred par dnevi me revica vstavi na hodniku: „Gospod Jaré, kdaj boste zopet bolni?“ in me pogleda tako mehko, tako zaljubljeno. „Jutri, jutri,“ sem jo potolažil. Bosta videla gonjo, kadar prinese večerjo.“

Pod mrak je prišla večerja.

„Ste zadovoljni, gospodična, da sem zopet bolan?“ se je šalil Jaré.

„Jaz nisem gospodična, jaz sem sestra,“ se je hudovala postrežnica.

„Ne, gospodična ste. Vi najbrž niti ne veste, kaj je gospodična.“

„Kako ste pokvarjeni. Tukaj gospoda bi si vzeli za vzgled,“ je pokazala Abdula.

„Dobro, zdaj naj pove ta gospod, ali ste gospodična ali ne,“ je odločil Jaré.

„Gospodična bo že sama vedela, kaj je,“ se je branil Abdul.

„Evo, vaš vzgledni gospod vas imenuje tudi gospodično,“ je kihal Jaré.

„Ker ste ga vi pokvarili.“

„In enkrat ste bili še bolj gospodična nego zdaj.“

„Vam nič mari.“

„O, gospodična, kar se tiče vas, mi je vse grozno mari. Zakaj ste me vprašali, kdaj bom zopet bolan, če se zdaj tako zadirate!“

„Ker sem mislila, da ste se od zadnjic kaj poboljšali.“

„Saj sem bil zmerom dober. Ali ne veste, gospodična, kako vas imam rad? Ljubica, dušica, kaj se odmikaš? Daj, da te poljubim na to žametno lice, te peklenške oči, ta rožna usta.“

„Sam greh vas je. Če se ne spokorite, povem ravnatelju.“

„Ah, vsak dan groziš, dušica — da netiš zibelj moje ljubezni. En poljub, en sam poljub!“ Ujel jo je za roko ter jo vlekel nase.

V tistem hipu so se odprla vrata in v njih je stal ravnatelj. Njegova črna postava je zatemnela ob vhodu kakor neizbežni mene-tekel. Njegov pogled je prizor tako mrzlo objel, da so vdeležencem udje otrpnili v živo sliko in je mogel Jaré izpustiti svojo žrtev šele, ko se je črni postavi razlezel obraz v porogljiv nasmešek.

„Tako, tako, to so torej bolniki.“

Postrežnica je zbegana pobrala posodo in tiho odšla.

Črna postava se je pomaknila na sredo sobe ter se okrenila od postelje do postelje:

„Nobile collegium: tukaj zapeljivec, tam nevernik in tam tudi nič prida.“

Nato se je stegnila desnica z ukazujočim kazalcem proti Jaretu:

„Tako se mi poberite odtod — nemudoma!“

„Jaz sem bolan,“ se je stisnil Jaré pod odejo, kakor bi pričakoval, da se močna roka stegne zdajzdaj tik do njega in ga zaluči proti durim. „Kar ste videli, je bilo samo šala,“ je prosil.

Toda roka je grozila neizprosno:

„Kar sem rekel, ni bila samo šala — nemudoma! Drugače pokličem hlapca, da vas vrže ven — mrhovina!“

Jaré je prilezel kakor oblit kužek izpod odeje in mešal po obleki na stolici ob zaglavju.

„Hitro!“ je zadrgetala roka za njim.

Jaré se je oblekel in potrto odšel. Postava, roko še zmerom iztegnjeno, se je okrenila za njim in odtemnela skozi duri.

Ko so koraki na drugem koncu hodnika polagoma zamrli, je menil Abdul:

„Najbrž se vrne in zapodi tudi naju.“

„Tebe ne more,“ sem ga potolažil, „mene kvečjemu.“

„Tudi mene ima strašno slabo zapisanega. Zdaj me že javno imenuje nevernika,“ se je smejal Abdul.

„Zakaj bi te ne, če si.“

„O, prosim,“ je ugovarjal. „Vsak mesec klečim v spovednici in vsak dan pri maši kakor ti.“

„Seveda klečiš. A tudi vsak mesec debatiraš v ravnateljevi sobi in mi pritiskamo ušesa na vrata. Kdaj bo prihodnja seja?“

„Bom že pravočasno naznanil. Prej je bila stvar zabavna, ali kar mi je začel dopovedovati, da me občuduje, postaja sitna.“

„Potrpi. Dolgo, upam, te ne bo občudoval. Pričakuje pač, da izvrti iz tebe tisti — preobrat; a te prenerodno napeljuje.“

„Tudi spretnost bi mu malo pomagala, ne izvrti nikoli. Kako tudi? Stvar je presmešna.“

„Kako smešna, zakaj smešna?“

„Tako . . .“, je skomignil z rameni in začel prevezovati nogo. „Pomisli sam. Kar je, to je. Saj ima čisto prav, ampak . . . Seveda je nekaj mahoma zasekalo v življenje. „Preobrat“, seveda . . .“

„Po tisti bolezni, ko te ni bilo en mesec nazaj.“

„Vse vkup je pravzaprav komedija; ampak zgodilo se je. Zdaj me zmerom lomi smeh, če se spomnim, kako neumna, otročja je bila cela zgodba. No, takrat je bilo drugače. Kvante, kvante. Mo-

rebiti je vredno povedati, kako sem v letih svojega svetništva sodil sam o svoji gloriiji. Takrat sem trdno sklenil, da pojdem v nebesa. Stvar se mi je zdela precej enostavna. Vera vendar vse zamore, vse premaga. V šoli sem se pred nalogo zmerom priporočil Devici Mariji in sv. Duhu, in ko sem dobil najboljši red, sem se natiho nemudoma zahvalil. Samega sebe nisem imel za čisto nič bolj nardarjenega nego tebe, ki si dobival zmerom predzadnji red, ali tiste, ki so dobivali zadnji. Skrivnost uganke je tičala zame v tem, da vi niste imeli zadosti vere. Če sem bil pri obedu zadnji in ste mi, kakor običajno zadnjemu, pustili komaj pol žlice juhe, dve zrni graha in malo več krompirja, nego je črnega za nohtom, sem v srcu zmolil očenaš, da bi vam bolje teknilo, kar ste si preveč vzeli, in moja lakota je izginila, še preden sem rekel amen. Če je post zadel Ježa, nas je zunaj kratkomalo premlatil — pa je ostal vendar lačen. Ti si se enkrat pritožil prefektu — pa si ostal vendar lačen. Tako sem delal čudeže na samem sebi. Če je človek popolnoma brez greha, tudi malega, in ima trdno, živo vero, je skoro vsemogočen. Kar sem videl krog sebe, je bilo vse delo božjih rok, vse čudež. Da sem hodil, govoril, jedel spal, dihal, se učil — vse delo božjih rok, sam iz sebe ne bi mogel ničesar, vse sami čudeži. Na sebi in drugih sem videl, da dela človek tem večje čudeže, čim popolnejši je, čim bolj se približa najvišjemu vzoru, Kristusu kot človeku. In če doseže najvišjo popolnost, da ni najmanjše pegice na njegovi duši, mu nebo v potrebi gotovo tudi nakloni milost izrednih čudežev, kakor so jih delali svetniki. Seveda, ker mi duša tiči v mesenem telesu, nisem nikoli gotov, da sem čisto brez madeža, a včasih bi vendar skoro prisegel, po obhajilu na primer, in gotovo, ko zadobiš popoln odpustek. Kar sem bral v življenju svetnikov, se mi potem takem ni zdelo nič posebnega. Vedel sem dobro, da bodo taki in večji čudeži tudi v moji moči, če bi prišel, kakor oni, v najhujšo stisko. — No, in tiste dni pride oče pome, da je umrla mati. „Mama je umrla,“ je ponovil, ko sem gledal, kakor bi ne vedel, kaj mi pravi. „Pojdi, greva prosit, da te pustijo k pogrebu,“ me je povlekel s seboj. Ravnatelj je v kapeli olepšaval Marijin oltar. Stopil je takoj z lestve in prišel k nama v zakristijo. Sožalje, tolažba . . . kar pač sodi za take prilike. Zunaj na vozu je čakala teta, vsa črno oblečena. „Hitro sta opravila,“ je rekla tiho. „Brž na Stari trg, da ne pridemo prepozno — tod že zapirajo.“ Oče je zamahnil z bičem in voz je odropotal. Na Starem trgu je vrgel meni vajeti in pomagal teti z voza. „Meni črno kravato,“ sem zaklical za

njima. „Samoveznico ali napravljeno?“ je vprašala teta. „Kar hočete, samo da bo.“ Oče je čez tlak izginil v najbližjih vratih, teta je hitela prek ceste na drugo stran, kjer je suhoten uslužbenec snemal na ovinku z dolgim ročem iznad vhoda rute, pasove, manšete, trakove. Nad mojo glavo je dvakrat zažvižgalo, nekdo je zaklical moje ime in na klobuk mi je padel papirnat svaljek. Na oknu je slonel tovariš Zobec in zaklical veselo: „Kaj vozariš?“ V tistem hipu se je spomnil, da čakam pred pogrebno prodajalno, in z resnim obrazom je pomignil podse: „Menda ne kakšna nesreča?“ „Mati,“ sem pokimal. Dva uslužbenca sta prinesla iz prodajalne veliko, v sivkast papir zavito krsto ter jo naložila na voz. Za njima je prišel oče in položil velik zavitek zraven krste. „Tete ni še nazaj?“ je vprašal in stopil proti voglu. Kmalu sta prišla oba. „Bo prav?“ mi je pokazala teta kravato. „Venec, mislim, bo zadosti velik — nismo bogati,“ je pokazal oče zadaj na voz in pognal. Spotoma sta s teto še enkrat vse poračunala, nato smo vsi trije molčali. Doma sem pozdravil mimogrede domače, ki so sedeli v hiši, in hitel z očetom na pod. Sredi sobe je stalo nekaj podolgastega, pokritega z belo rjuho. „Tukaj je,“ je šepnil oče in odgrnil rjuho do srede. Naslonil se je v kotu ob skrinjo in gledal topo v bledi, upadli materin obraz. Nato je hotel rjuho zopet zagriniti. „Pustite,“ sem branil. Odstranil se je molče in me pustil samega. Tisti večer sem jokal zadnjič v svojem življenju. V hiši pod mano so se nabrali vaščani, ki so prišli čez noč k mrliču. Ko sem hitel brisati solze, se mi bledi obraz pred menoj ni zdel več tako hladen kakor prej, ustne so se za spoznanje napele v komaj viden usmev in čeprav se niso odprle, sem slišal razločno: „Ne ženi si te reči preveč k srcu. Saj nisem mrtva, saj samo spim.“ Po stopnicah so prihajali ljudje. Ko sem potegnil rjuho čez obraz, sem čul še enkrat kakor prej: „Saj samo spim.“ Prva je pricokljala na pod stara Polona. „Sam si?“ se je ozirala po sobi, ki jo je plapolajoči plamen sveče slabo razsvetljeval. Sključila se je poleg omare in zarožljala z molkom. „Zanjo je bolje tako,“ je rekla. „Kako je revica trpela! A vi — otroci in oče . . . Moj bog, zate še ni tako hudo. Ti si tam, kjer si. Za zdaj si, bi rekla, preskrbljen. Oče se bo moral pač kam ozreti. Kaj bi sam z nedoraslimi otroci?“ Bližnji in daljni sosede so polagoma napolnili sobo. Polona je začela moliti naprej. Meni je šumelo po glavi: „Saj samo spim.“ Po molitvi se je pomenek sukal krog rajnke. Soseda, ki je stala ob smrtni uri tik postelje, je popisala zadnji boj, drugi so se spomnili slučajev iste bolezni, sledile so

druge nesreče, slučaji — cela vaška kronika. Mladina, ki jo je lastna vročekrvnost bolj zanimala nego take zgodbe, se je začela šaliti in igrati. Ko se je staremu Brtonclju zazdelo, da se je posvetnost, preveč razpasla, je vzdignil tisto običajno:

Deseta ura te noči,
ko se Marija veseli
z eno zlato jabčico . . .

Zame se je godilo vse samo napol. Ker pravzaprav, čemu vse to če samo spi? Ampak seveda, jim ni zameriti, mislijo, da je mrtva. Iz kuhinje je prišel oče z velikim vrčem. Začela je krožiti kava, nato žganje in vino. „Če si zaspan, lahko nekoliko ležeš,“ mi je rekel oče po polnoči. Kako bi spal pred tako pomembnim dnem, kakor me je čakal? Zdaj sem vedel čisto natanko, kako se bo vse zgodilo. Ob zori sem rekel očetu: „Zaradi maše... Jaz bi šel do kapucinov.“ „Kamor se ti zdi,“ je odvrnil. Za tako izredno priliko je bilo treba seveda generalne spovedi. Stvar ni bila težavna, ker sem bil opravil zadnjo pred nekaj meseci pri duhovnih vajah. Tisti dve uri do samostana sta mi zadostovali za izpraševanje vesti. Tako je šlo vse lepo po vrsti: spoved, obhajilo, popoln odpustek. Ob devetih sem bil že zopet doma. „Dolgo si hodil,“ je menil oče. Ko bi vedel, zakaj sem tako dolgo hodil... Drevi bo vedel. Žalosti ni bilo več v mojem srcu, sama sreča je bila v njem, samo solnce, ko sem pomislil, kako se bo vse zgodilo: v vasi začno zvoniti, ob odru zagorijo sveče, v hiši in na dvorišču se natekajo ljudje, kropijo, se križajo, molijo, se prerivajo. Stokanje, ki se je do zdaj trgalo tam iz kota, se razječi v glasen jok, oče dvigne manjšo sestro k materinemu licu, za nami se rije grobokop s pokrovom, brat stopi na stolico in se skloni nad mater, oče tišči mene pred sabo, da ji da nato on, ki ji je dal nekoč prvega, tudi zadnji poljub na stisnjene ustnice. Tedaj — krik strahu in začudenja: „Saj je živa!“ Ob mojem poljubu se je prebudila, gleda krog sebe, se čudi množici, steza roke proti meni, da ji odvijem molek, sede v krsti, stopi, oprta ob mojo ramo, na tla. Ljudje se gnetejo. „Čudež, čudež!“ vrši med množico. „Saj sem samo spala, kaj je bilo treba te grmade?“ se nasmehne mati in zažuga očetu: „Se vidi, kako bi se me kmalu rad otresel.“ — Vedel sem natanko, da se bo vse tako zgodilo. In se je tudi res — do mojega poljuba. Kaj bi še pravil? Zdaj lahko sam presodiš. Ko sem videl, da ne odpre oči, da se ne gane, so se moje roke oklenile njenih ramen in jo privzdignile iz krste. „Moj

bog, kako jo je rad imel," sem še slišal krog sebe. Močne roke so se uprle vame, odtrgale njeno ledeno lice od mojega...megla... udarci, štirje, pet, šest... — Bolezen, kakor veš, me je tiščala en mesec. Pri tistem pogrebu je bilo pokopano tudi moje svetništvo. — Ampak mrzlo je nocoj, mrzlo; daj, pomešaj v peči!"

Pritaknil sem ji dve poleni in se pretegnil sredi sobe.

„Viš, kako sem te dolgočasil!“ se je nasmehnil Abdul.

„O, prav nič ne,“ sem ugovarjal.

„Zdaj sodim, da je bilo moje življenje do tistega pogreba ena sama nepretrgana bolezen,“ je povzel, „ampak vrag vedi, ali sodim prav. Učenjaki poznajo tudi drugače precej slučajev, da se plod ne more otresti materinega telesa, visi na njem tudi še po rojstvu, da je treba vez včasih siloma pretrgati. Tiste, ki niso izkusili tega trganja, zdaj skoro pomilujem. Ampak prve dni je bilo hudo. Vsako spoznanje je treba grozno slano plačati. Toda cena ni nikoli previsoka, spoznati je zmerom vredno. Do tiste zgodbe sem igral nevede svetnika, zdaj igram vedoma nevernika. Radoveden sem, kaj bom še vse igral, ali me čaka še kaj „preobratov“ na tem lepem svetu. Kaj grbančič čelo, duša? Zdi se mi, da te spravljam v slabo voljo.“

„Skoro bi dal „staremu“ prav: ti preveč misliš.“

„Mir, mir zdaj, drugače začneš misliti še ti — je nalezljivo.“ Stegnil se je pod odejo in se obrnil v zid.

Pred velikonočnimi počitnicami nam je naznanil, da imata s „starim“ zopet sejo. To pot je začel sam:

„Zadnjič ste vendar prav prerokovali: premislil sem si in trkam sam na vaše duri. Ne morem drugače, nego da se odtegnem vašemu občudovanju. Po počitnicah me ne bo več nazaj.“

„Po vsem, kar je bilo med nama, sem pričakoval, da pridete sami do tega spoznanja. Vi ne sodite v to hišo. Bog vam daj srečo drugod!“

Po počitnicah ga res ni bilo nazaj. Kar je pozneje tako kaj pljusknilo včasih iz njegovega sveta v našo samoto, je kazalo, da je igral tudi drugod, vedoma in nevede, zelo zabavne komedije, a brez „preobratov“. O tem drugikrat.



L. Pintar:

O krajnih imenih.

XVII.¹

Pri sinkretističnih oblikah krajnih imen lahko opazujemo več različnih slučajev. Najnavadnejši in pravi sinkretizem je pač tisti, če strnemo predlog ali ostanek predloga s krajnim imenom samim v eno celoto n. pr. kam?: [zi]; τὴν πόλ[iv] = Stambul; [zi]; Ἀβρότο[ov] = Sabrata — kje? z' Achen = Cahe; z' Ehrengruben = Cerengrob. — Valvasorju, ki ni znal razločevati predloga od krajnega imena, je tako sinkretistično oblikovanje slovenskih krajnih imen zelo priljubljeno, n. pr. Ukotto (v Kotu), Urauneh (v Ravnih), Usaderscheze (v Sodršci, v Sodražici), Ususie (v Sušji), Udobu (v Dobu), Ugabrie (v Gabrju), Nalogo (na Logu), Naplsie (na Poljšici ali Poglejščici), Napotoze (na Potoku, на ποτότι), Napresrainach (na Prezrenjah), Nasave (na Savi), Naviro (na Viru) i. t. d. — Zmešane t. j. iz predloga in samostalnika zvarjene oblike krajnih imen nastajajo seveda najraje tedaj, če manjka zavesti za razločevanje predloga od golega krajnega imena. Te zavesti pa manjka pri tujcu. Domačin se v svojem jeziku zaveda, da je *v*, *iz*, *na*, *z* pred krajevnim imenom predlog prav tako kakor n. pr. v hišo, iz hiše, na glavi, z glave — in po tej zavesti se naravno ubrani sinkretizmu, ker se mu nič ne zmeša, tujec pa, ki krajnega imena ne razume, pograbi, kakor sliši, predlog in krajno ime oboje skupaj in napravi s to nenaravno združitvijo predloga z imenom novo zmešano ime. Mi vemo, kaj je kot, kaj je potok, pa jih izlahka spoznamo tudi kot krajni imeni, da gladko pogodimo pravilno konstrukcijo: v Kotu, iz Kota, na Potoku, (na Potocê), s Potoka, toda Valvasor je kar po posluhu zapisal goli odgovor na vprašanje „kje?“, torej: „Ukotto, Napotoze.“ Imamo pa vendar poseben slučaj, da se je izvršil v slovenščini sinkretizem na slovenskih, torej razumljivih in razumljenih krajnih imenih. Ta posebne vrste sinkretizem najdemo pri imenih, ki se prezentirajo dandanes kot zloženke, napravljene iz samostalnika in krajevnih razmernikov »nad, pod, pred, za«. —

Prvotno se je pač na vprašanje „kje?“ odgovarjalo menda: na brežini, nad bočno, pod gradom, pred dvorom, za drago, za brdom, za logom . . . in na vprašanje „kam?“ dalje: na brežino, nad bočno,

¹ Prim. Ljubljanski zvon 1913, str. 658.

pod grad, pred dvor, za drago, za brdo, za log . . . pa na vprašanje „od kod?“ zopet: z brežine, iznad bočne, izpod grada, izpred dvora izza drage, izza brda, izza loga. Krajevni pojmi so bili torej izprva v teh konstrukcijah pravzaprav: brežina, bočna, grad, dvor, draga, brdo, log i. t. d., toda kraji, ki smo jih hoteli z navedenimi krajnimi pojmi določiti, niso bili prav na istem mestu, kajti pod gradom in za logom je pač drugje nego v gradu in v logu. Navedeni krajevni razmerniki „na, nad, pod, pred, za („zad“) ne kažejo v središče ali vsaj v notranjost, kakor n. pr. predlog „v“, ampak samo na periferijo, ali na kako točko izven dotičnega okrožja. Če pa nastane pod gradom ali za logom stalna zaokrožena naselbina ali vas, tedaj se navadno ne zadovoljimo več, da bi samo z razmernikom določili krajevo razmerje do grada ali do loga, ampak hočemo natančneje zaznamenovati to selo kot samostojen kraj s svojo notranjostjo. Sedaj ne hodimo več kar na prosto pod grad ali za log, ampak prav v vas, ki leži pod gradom ali za logom, sedaj ne bivamo več na prosto pod gradom ali za logom, ampak prav v vasi, ki se tam nahaja — in tedaj smo začutili potrebo, da dajmo vasi posebno ime po njenem razmerju do grada ali do loga in to je dalo naravno povod strnenju predloga z imenom, da smo dobili imena Nabrežina, Podgrad, Predvor, Zadruga, Zabrd, Zalog i. t. d., ki se pa seveda zdaj po izvršenem sinkretizmu kakor druga krajna imena vežejo s predlogom v (oziroma iz). — Iz prvotnega „pred dvorom, za drago, za brdom“ se je izcimila zveza: „v Predvoru, v Zadragi, v Zabrdi(?)“; ponekod so se pa morda stare konstrukcije še vedno ohranile (za brdom?). Te kolikor toliko zavestno napravljene sinkretistične oblike nam je torej ločiti od onih, iz nezavesti proizišlih, ko zabeležitelj krajnega imena ni vedel ločiti prepozicije od golega imena, pa je zapisal oboje skupaj pomešano. To se pa najlaže zgodi tistemu, ki jezika ne pozna toliko, da bi na prvi pogled razločeval predlog ali razmernik od golega imena, — t. j. inorodcu. Slavni Hacquet je sicer za naše kraje slovenskim krajnim imenom povsod dajal prednost, kar je vse hvale vredno, — celo svoja pisma je datiral n. pr. Lublana in Krain den 6. Mai 1787, Trst den 16. Juni 1787 i. t. d., vendar se mu je tu pa tam primerilo, da je eno ali drugo zabeležil v sinkretistični obliki n. pr. Ublak (Villach, v „Bulak“), Naplausche, Suheverh (Suhi vrh) in Babnapoliza (Babna polica) i. t. d. — Če pišemo pridevnik in samostalnik skupaj kot eno besedo, tedaj je seveda to tudi sinkretizem, in sicer pogrešen sinkretizem, ker narod sklanja i pridevnik i samostalnik vsporedno

vsakega posebej, ne pa samo zadnjega — torej: Babno polje, iz Babnega polja, v Babnem polju, za Babnim poljem, proti Babnemu polju i. t. d.

Imamo pa še eno vrsto sinkretizma, to je negativni ali imaginarni sinkretizem ali pravzaprav ukinjenje umišljenega sinkretizma. Če si umišljamo, da je n. pr. pravilni začetek zmešanega krajnega imena zmešan drugače nego je v resnici, pa hočemo to umišljeno zmešanost odstraniti po tej svoji napačni umisli, tedaj dobimo takozvani imaginarni sinkretizem. — Mi se kolikor toliko zavedamo, da so krajna imena: Zaholm, Zasip, Zagorica, Zahomec, Zagoriče z domačim predlogom „za“ t. j. s slovenskim razmernikom „za“ zmešane zloženske. Če si pa zdaj recimo Nemeč umisli, da je začetni „z“ zgoraj navedenih krajnih imen nemška prepozicija v okrnjeni obliki $z' = zu$ — in da dobimo, če to odstranimo, golo krajno ime, tedaj je že izvršil imaginarni sinkretizem. Ko je torej videl Nemeč naše krajno ime Zasp (засѣпъ) t. j. zásip (засыпъ) Anschütt, Damm, kjer je Sava z zasipanjem breg zasula, si je menda mislil, da je začetni „z“ v slovenskem razmerniku „za“ okrnjena nemška prepozicija zu, kakor n. pr. v zvezi zu Ehrenguben (Cerengrob) ali zu Achen (Cahe) —, pa je to domnevano nemško prepozicijo od imena Zasp odščipnil, češ da dobi tako golo in pravo krajno ime brez sinkretizma; — in ostalo mu je samo Asp. Morda je poleg tega mislil tudi na drevesna imena, ki služijo kot krajna imena n. pr. Ahorn, Eiche, Birken, Felben, Erle, Hagenbuch i. t. d. — morda je mislil ob enem na ósiko ali trepetliko (die Espe, stvn. a s p a) in to je naravno moralo ta imaginarni sinkretizem pospešiti. Da služijo lahko drevesna imena v singularu že za poznamenovanje krajev, nam izpričujejo krajna imena: Dob (v Brdskem, Mokronoškem in Višnjegorskem okraju), Breza (pri Vélíki loki), Vrba (Velben pri Breznici in Velden ob Vrbskem jezeru pa Felbern pri Prevojah), Javor (pri Dobrunjah), Brest (pri Tomišlju), Jelša (v Kostanjeviškem Litijskem, Novomeškem in Trebanjskem okraju) in Gaber (v Metliškem in Novomeškem okraju) pa Vélíki in Mali gaber (v Višnjegorskem okraju). Na enak način so po imaginarnem sinkretizmu še druga slovenska krajna imena n. pr. Auritz (slov. Zagorica pri Bledu), Agoritschach (slov. Zagoriče pri Podkloštru), Achalm (Zaholm pri Labodu), Achomitz (slov. Zahomec v občini Straja ves) in Wirtschach (slov. Zvirče v občini Pokerče). — Na Koroškem imamo štiri vasi z imenom Sreje, prva (nem. Srejach) je v občini Škocijan v Doberloveškem okraju, druga (nem. Srajach) v občini Sv. Jakob v Rožaškem

okraju, tretja in četrta (nem. Rajach) v občini Vuga ves v Rožaškem in v občini Vernberg v Beljaškem okraju. Nemška imena so množinski lokali slovenskega stanovniškega imena Srejan (stsl. срѣданнѣ) od srěda (oziroma srednji), t. j. medius, medianus, der Mitteler) — in sicer v prvih dveh primerih v popolni, a v zadnjih dveh primerih v okrnjeni, prav po imaginarnem sinkretizmu okrnjeni obliki. Tudi v Poljiški občini v Dalmaciji srečamo okrajno ime Srijane, na eni strani Srijan je Dolac donji, a na drugi Dolac gornji, med njima pa je moral biti, kakor izpričuje ime, ravno Dolac srednji (v ikavščini sridnji). — Da je Osterberg pri Sostru pod Ljubljano potom imaginarnega sinkretizma nastal iz Sosterberg, sem dokazoval že v Izvestjih muzejskega društva IX, 133. — Enako je Agram iz Zagreb (obkop, šance). — Na Štajarskem imamo vas z imenom Enzelsdorf, ki se je pa v XIII. stoletju še imenovala Zemzlawstorf ali Cemzlawesdorf (Zahn, Ortsnamenbuch 169), po slovensko bi rekli Semislavova ali Semislavlja vas, ki ima menda ime po županu ali starejšini naselbine, po Semislavu. Osebno ime Semislav (stsl. сѣмъ, hlapec, rob, tlačan, podložnik, podanik) pomeni gospodarja mnogoštevilne čeljadi ali družinčadi. Sčasoma se je to krajno ime obrusilo na obliko Zenzelsdorf, a iz tega je po imaginarnem sinkretizmu t. j. iz umišljenega „z' Enzelsdorf“ prišlo do sedanjega Enzelsdorf; začetni s (oziroma z) so smatrali za nemško prepozicijo „z' = zu“, pa so ga od polne oblike z afajrezo odščipnili. — Veljata pa s in z primeroma enako v mnogih krajnih imenih n. pr. Selo (Zell), Sovra (Zayer, Zeier), Svetlo (Zwettl), Senj (Zeng), Suha (Zauchen), Sovrica (Zarz), Lipsko (Leipzig), Gdansko (Danzig), Sobotka (Zoptenberg), Selnica (Zellnitz) i. t. d.

Dvomim pa, da bi smeli vsako afajrezo začetnega konsonanta pri krajnih imenih šteti v kategorijo imaginarnega sinkretizma. Če smo n. pr. iz prvotne Dmitrovica po afajrezi začetnega „d“ dobili Mitrovico, si po mojem mnenju tega ne moremo tako razlagati, češ da so smatrali ta „d“ za ostanek prepozicije [o]d ali d[o], pa so ga kot takega odstranili, da se pokaže golo ime. Prosti „m“ mesto prvotnega „dm“ si bomo marveč tudi v tem slučaju razlagali kot golo glasosloven pojav, enako kakor n. pr. osēm (pravzaprav osm, iz *ostmo (octo, acht), rumen iz *rudmen, vēm dam jēm iz *vedmi *dadmi *jedmi (Vondrák, Vergl. slav. Gramm. I. 279.) — Da bi bilo treba kak sinkretizem odpraviti, na to pri odstranitvi začetnega „d“ pri imenu Dmitrovica niti najmanj nihče ni mogel misliti. Če pa Nemeč pri slovenskih krajnih imenih, ki imajo „za“ v začetku, ta

začetni „z“ ukine, tedaj imamo jasen primer imaginarnega sinkretizma. Glede oblik, kakor so n. pr. Smerče (Emersdorf) Skovče (Kühweg), Svetna ves (Weizelsdorf) i. t. d. si pa ne upam za sedaj nič izvestnega trditi, dočim smatram Maunz (Unec) za pravi sinkretizem = na Unc'. — —

Gemeindeflexikon za Štajarsko (str. 67) ima v občini Hohenbrugg zabeleženo vas Zopelten, ki jo imenuje Zahn (Ortsnamenbuch 521) Zopoten, za starejšo dobo pa navaja oblike brez Z v začetku, namreč: 1432 Opoten, 1451 Oppatten in 1461 Oppoten. Enako nahajamo v občini Libušnje v Koboridskem okraju vas z imenom Smast, v starih listinah XIII. stoletja se pa glasi še Mast. Če sta torej, kakor je videti, Mast in Opoten starejši, Smast in Zopoten pa mlajši, poznejši obliki, tedaj seveda ne moremo govoriti o imaginarnem sinkretizmu, ampak nam kaže kreniti z razlago na drugo stezo. Kaj velja, da se je morda razvilo to iz odgovora na vprašanje „od kod?“ in da je ta „z“ iz podvojenega končnega konsonanta prepozicije „iz“ nekak sandhi-pojav, nekaka diplologija, ki se pri kontinuiteti govornega toka sama ob sebi razvije, n. pr. Svet Tilh iz Svet Ilg ali Sant Turban iz Sanct Urban. Na enak način se je morda „iz Mast“ izpremenil po diplologiji v „iz Zmast“ (is Smast) in po afajrezi začetnega vokala in spojitvi obeh „z“ v Zmast ali Smast. — Videli smo, da igra sinkretizem pri krajnih imenih dokaj važno vlogo.

Fran Albrecht:

Pomlad.

Čuj, zaječali so lesi iz dalj,
kot da je kriknilo v njih hrepenenje;
čuj, zabučalo iz gorskih je skal,
v prsih zahroplo jim novo življenje —
jaz sem začutil pomlad!

Zlate pesmi je veter zapel,
zlatozelene . . . In ti si zbledela;
tvoje telo je vonj cvetja odel,
vsa si kot breza na gori vzcvetela
in si čutila pomlad.

začetni „z“ ukine, tedaj imamo jasen primer imaginarnega sinkretizma. Glede oblik, kakor so n. pr. Smerče (Emersdorf) Skovče (Kühweg), Svetna ves (Weizelsdorf) i. t. d. si pa ne upam za sedaj nič izvestnega trditi, dočim smatram Maunz (Unec) za pravi sinkretizem = na Unc'. — —

Gemeindeflexikon za Štajarsko (str. 67) ima v občini Hohenbrugg zabeleženo vas Zopelten, ki jo imenuje Zahn (Ortsnamenbuch 521) Zopoten, za starejšo dobo pa navaja oblike brez Z v začetku, namreč: 1432 Opoten, 1451 Oppatten in 1461 Oppoten. Enako nahajamo v občini Libušnje v Koboridskem okraju vas z imenom Smast, v starih listinah XIII. stoletja se pa glasi še Mast. Če sta torej, kakor je videti, Mast in Opoten starejši, Smast in Zopoten pa mlajši, poznejši obliki, tedaj seveda ne moremo govoriti o imaginarnem sinkretizmu, ampak nam kaže kreniti z razlago na drugo stezo. Kaj velja, da se je morda razvilo to iz odgovora na vprašanje „od kod?“ in da je ta „z“ iz podvojenega končnega konsonanta prepozicije „iz“ nekak sandhi-pojav, nekaka diplologija, ki se pri kontinuiteti govornega toka sama ob sebi razvije, n. pr. Svet Tilh iz Svet Ilg ali Sant Turban iz Sanct Urban. Na enak način se je morda „iz Mast“ izpremenil po diplologiji v „iz Zmast“ (is Smast) in po afajrezi začetnega vokala in spojitvi obeh „z“ v Zmast ali Smast. — Videli smo, da igra sinkretizem pri krajnih imenih dokaj važno vlogo.

Fran Albrecht:

Pomlad.

Čuj, zaječali so lesi iz dalj,
kot da je kriknilo v njih hrepenenje;
čuj, zabučalo iz gorskih je skal,
v prsih zahroplo jim novo življenje —
jaz sem začutil pomlad!

Zlate pesmi je veter zapel,
zlatozelene . . . In ti si zbledela;
tvoje telo je vonj cvetja odel,
vsa si kot breza na gori vzcvetela
in si čutila pomlad.

Ko se je poslovil, je zapazil, da so mu oči mokre. Še srečnejšega se je čutil, zakaj spoznal je, da je dober, plemenit človek in da zasluži biti srečen.

Alojz ni imel več staršev, a imel je v bližnjem mestu troje stricev in troje tet. K tem je hotel peljati svojo Olčico.

Na vse zgodaj je drugega dne oblekel salonsko obleko, kajti tete so bile, dasiravno same velike reve brez premoženja, vendar pri stricih navajene parketov. Vtaknil je v žep svoj imenovalni dekret, kajti strici so bili natančni in zelo neverni — ter se odpravil mrzličnih korakov po nevesto.

Še predno se je naučil na izust vseh tistih prepotrebni fraz za tete in strice, je že stal pred nevestinim stanovanjem ter vstopil. Ko se je približevala ura odhoda, je Olga vstala in s hudomušnim nasmehom vprašala:

„In kaj naj oblečem?“

Pa ne čakaje odgovora se je sklonila k Alojziju in zašepetala:

„Danes te presenetim. Včeraj sem bila pridna, ves dan sem šivala. Nalašč za današnji dan sem si izgotovila bluzo, prvo v življenju.“

Nasmehnil se je Alojz in jo hotel pohvaliti, a Olčica je že stekla v drugo sobo. Alojz je ljubil, da se Olga lepo oblači, bil je namreč zelo ponosen na njeno lepoto. Če so se ozirali na ulici za njo in jo občudovali, mu je bilo, kakor da jim čita zavist iz oči.

Nestrpno je čakal, da se pokaže Olga v novi bluzi. Prvič se je zgodilo, da si je omislila obleko sama, ne da bi vprašala njega za svet. Končno so se vrata nenadoma odprla. Alojziju je vzelo sapo. Med vrati je stala Olga vsa zardela in s povešenimi očmi. Kakor kri rdeča bluz, našita z mavrično pisanimi trakovi, umetno in neumetno zavozlanimi, se je zarezala v Alojzijevo okus in ga ranila. Dolgo je stala med vrati ter čakala pohvale. Še bolj je zardela in s strahom privzdignila oči.

„Ne ugaja ti?“

Alojz se je zganil in se pogladil po laseh ter ves v zadregi iskal pravih besed.

„O pač, ugaja mi! ... Čakaj, obrni se ... zelo si bila pridna. — Pa veš ... za obiske se mi vendar ne zdi primerna — to se pravi — skoro je je škoda. — Oni kostum, ki sva ga zadnjč izbrala, se mi zdi boljši, primernejši ...“

„Ne ugaja ti — zakaj ti ne ugaja?“ je skoro zajokala.

„Saj mi ugaja, zelo mi ugaja; pravim, da se mi ne zdi primerna — saj poznaš tete,“ je lagal Alojz.

Vstal je in objel svojo nevesto. Glas mu je bil krotek in dober, kakor bi prosil odpuščanja:

„Shrani to bluza, duša moja! Takrat, ko bo najina ljubezen najbolj žarela, takrat, ko se boš vrtela okoli svojega ognjišča, takrat jo boš oblekla. Nič je ne bo škoda. Samo za moje oči bodi ta rdeča bluza, goreča kakor najina ljubezen.“

Vsa žalost je zginila z Olginih lic in njeno naivno srce je zavriskalo: „Torej zato! Kako si poreden, Alojz! Sam veš, da je lepa ta bluza in da mi dobro pristojta. Pravzaprav sem jezna nate — in — oh, kako te imam rada. Zato, samo zato te bom ubogala.“ —

„Kako bistroumnno nevesto imam,“ je vzkliknil Alojz in si koj odpustil laž, ko je videl srečo na njenem licu.

II.

Tri mesece za tem je stopal Alojz kakor preroben v urad in koketiral z lastno srečo. Smehljajoč mu je bil korak in lahek, zakaj vse želje so se mu bile izpolnile. Vpregel se je bil v zakonski jarem in niti za las se niso zmanjšale slike, ki si jih je bil naslikal v času velikega hrepenenja. Imel je svoj dom in vila je gospodarila v njem. Da, vila! Kajti le nadnaravno bitje je moglo začarati skope strice, da so odpirali tolste mošnjičke in se prikupiti tetam, da niso zavriščale zavisti, ko je stopila v njih mrak vsa mlada in zdrava, ampak da so jo dušile s svojim dobrikanjem.

„Prvi dan je danes, ko jo pustim samo,“ je pomislil Alojz in korak mu je postal počasnejši. „Kaj neki počne? Kakšno bo njeno lice, ko prinese svoj prvi umotvor na mizo?“

To so bile misli, ki so plesale Alojziju ves dopoldan v uradu namestu števil. Nestrpno je čakal poldneva. Komaj da je slišal opazke svojih kolegov in komaj da je videl njih mežikanja.

V naglem koraku je prišel opoldne do hiše svojega stanovanja, zdrvel v eni sapi po stopnicah ter naglo odprl vrata. Presenečen je obstal. Ob ognjišču je stala Olga vsa zardela v lice. A Alojzijeve oči niso videle lepega lica, ampak ostale so na rdeči bluzi, našiti z mavričnimi trakovi.

„Olga!“ je vzkliknil in glas mu je izdal sodbo oči.

A Olga ni čula očitanja v glasu, priskočila je k njemu. S silo je Alojz zadušil vse nevoljne besede, jo objel in skušal biti vesel; toda še med obedom je izbruhnulo iz njega:

„Olga, kakor se prosi Boga: Ne obleci mi več te bluze!“

Olgi je bilo, da se nekam pogreza vedno bolj in bolj; z žvenketom je padla žlica na tla. Olgin obraz je postal za hip kakor okamenel, kmalu pa se je čudno skremžil in Olčica je zajokala. Vstala je ter odšla v drugo sobo in zaprla vrata tiho za seboj.

Kakor grešnik se je splazil Alojz s sklonjeno glavo za njo. —

Pol ure pozneje sta vnovič vstopila tesno objeta, on vesel in srečen, ona smehljajoča se in v drugi bluzi . . .

Ne Olga, ne Alojz nista vedela, kako sta minuli dve leti. Alojz je nosil na obrazu zapisano, da živi še vedno kakor v snu. Da je sem pa tja malo poračunal, se mu je zdelo prav potrebno, kajti gradovi v oblakih ne poznajo skrbi za vsakdanji kruh. Sicer pa kako bi ne, ko se mu je družina povečala za malo Olčico v zibelki. To tudi in ničesar drugega ni bilo krivo, da ni več klical svoje žene z „Olčico“, ampak kratko s „ti“. Da so mu orale skrbi po prej gladkem čelu, se mu je zdelo še bolj privlačno in vse bolj važno. Res, da se mu je večkrat izvil globok vzdih — pa kaj bi to v primeri z ostalimi občutki! In če je preklel strice, kolikokrat se jih je spomnil — z draginjo vred, si je dejal, da niso izgubili njegovi ideali na prožnosti, ampak celo pridobili. Kaj je idealnejše od skrbi za družino? In končno: samski stan s svojimi brezskrbnostmi sploh ni vreden, da se ga vpleta v resnost življenja. Saj ve sam, da bi bilo boljše še počakati par let in si prihraniti kaj, ali vsaj počakati, da se usmili smrt kakega strica, nego kar tako butniti naravnost v sredo skrbi... So pa tudi sladkosti.“ Tako je rezoniral Alojz in čutil se je zadovoljnega.

Svojo ženo je ljubil in najrajši bi ji bil izpolnil sleherno željo, a kaj, ko pa ni bilo mogoče. Moderni klobuki so lepi, to je vedel; tudi najnovejši kroji oblek bi ji krasno pristojali, pa kaj . . . Vendar bi se Olga morala zavedati, da je le uradniška žena in ne magnatova. Da, če bi se eden izmed treh stricev poslovil na veke, tedaj bi že šlo. Ni lepo sicer, da želi stricem skorajšnjo smrt, a zakaj so pa taki egoisti? Kakor bi se kesali, da so mu preveč dali pred poroko, drže sedaj svoje mošnjičke zaprte. — In zadnjič, ko jih je obiskal — toliko, da ga niso spodili. Kako je že dejal najstarejši: „Ali že komaj čakaš, kaj? Pa ne bo še.“ —

Tako je kovalo po Alojzijevih skrbeh, ko je nenadoma prejel brzozavko, da mu je najstarejši stric umrl. Ves v razposajenem razpoloženju je oblekel črno obleko, obljubil ženi in otroku cele

gradove, dal svojemu obrazu primerno žalost ter se odpravil, da spremi pokojnika k večnemu počitku.

Stopal je za krsto s sklonjeno glavo, želeč pokojnemu stricu najlepši prostor v nebesih, tetam še veliko let zdravja, sebi pa ugodno oporoko. Ne preveč, ne čez potrebe, kajti Alojz ni čutil egoizma v sobi.

„Saj, ko bi ne bilo družine, bi tudi ne bilo teh misli — a tako . . .“

S to mislijo je vstopil Alojz z drugimi sorodniki vred v sobo, kjer jih je že čakal notar z važnim pismom in še važnejšim obrazom.

Alojz je dal svojemu obrazu najbrezbrižnejši izraz ter se ozrl naokrog. Čudeč se, je zapazil, da skušata tudi strica in v pajčolane pogreznjene tete dati svojim obrazom isto kot on.

„Kaj nimate dovolj, požrešneži! Jaz vam vidim skozi farižejsko krinko.“

Notar je začel čitati oporoko. Namah je utihnil jok in vratovi so se iztegnili.

Prišle so na prvo mesto različne ustanove. Alojziju so zamigljale pred očmi velike vsote. Toliko, da ni vzkliknil; a premagal se je in začel hitro seštevati ter odštevati od skupne zapuščine.

Prišla so na vrsto društva in Alojza je zaskrbelo, kajti kakor je v naglici lizračunil, je še malo preostajalo. Upajoč, da se je zmotil je čakal ter iztegnil vrat še bolj. Končna vsota je padla v naročje tetam . . .

III.

Minulo je dokaj dni, predno se je Alojz nekoliko vzravnal od hudega udarca. Z bojznijo ga je gledala žena, s strahom otrok. In ko se je prvič zopet nasmehnil in vzdignil otroka v naročje, se je globoko oddihnila žena in veselo zaploskal z rokama otrok.

Olga je počakala še dan in noč ter negotovo stopila k Alojziju in mu pogladila lase, kar je imel vedno zelo rad.

„Nekaj bi te rada prosila, Alojz!“

Kar nehote so se možu namršile obrvi.

Globoko je Olga vzdihnila in še hitreje gladila njegove lase. „Vse, kar sem imela bluz sem že porabila — no, ne glej me tako, saj ne maram ničesar izrednega. Za dom bi rada, saj na ulico tako ne hodim. Tudi Olčica je že vse raztrgala . . .“

Alojz je otrešel z glave njeno roko ter stopal s težkimi koraki po sobi.

„Pomisli, žena, da sem kupil venec, dragocen venec za pokojnega strica, ki mu gotovo ne bo pomagal iz pekla... Da je pa vsa moja plača do zadnjega vinarja natančno odmerjena, bi tudi morala že vedeti. Sama veš, da ni moja krivda! Ali zapravljam?— No vidiš! Bluzo, bluzo... Saj si imela takih reči dovolj, kam si jih pa dala? Pridi, poiskala bova, mora se kaj dobiti, kajti najmanj dva meseca sem sedaj na suhem. Dolgov pa veš, da ne maram delati iz principov ne!“ Tako govoreč se je približal omari ter začel razmetavati po njej. Ni bilo mnogo. Kar je bilo, je tudi Alojz spoznal, da ni za porabo.

Že se je hotel slabovoljen odstraniti, ko je privlekel iz kota že nekoliko obledelo rdečo bluzo. Razprostrl jo je ter vprašaje pogledal ženo. Olga mu je stala ob strani in zadrega ji je silila iz glasu:

„To je tista, saj veš, ki sem jo sama napravila.“ Alojz je še enkrat potresel z bluzo ter vprašal:

„No in kaj manjka tej bluzi?“

„Saj ti ne ugaja, saj si mi prepovedal nositi jo.“

„Prepovedal?“

„Kaj več ne veš? Najprej pred poroko in potem prve dni...“

Alojz je zamahnil prezirljivo z roko.

„Kaj vse ne blebeta zaljubljen fantin v medenih dneh! Kar obleci jo, prav lepa je. Kaj pa vendar hočeš?“ Alojz ni mogel dokončati, kajti Olga mu je bila iztrgala bluzo iz rok in jo vrgla v prejšnji kot.

„Pa je ne oblečem! Rajša hodim raztrgana, da veš! Takrat ni bila dobra tebi, sedaj ni meni. Sedaj vidim, koliko je še ljubezni v tebi...“

In Olga je sedla na stol in si zakrila obraz. Alojz pa je stal poleg nje ves v zadregi. Skoro z žalostjo v srcu je nato vzel klobuk in gredoč proti vratom dejal: „Ne morem ti pomagati, Olga, in ti z novo bluzo pokazati, če je še kaj ljubezni v meni!“ —

IV.

Zopet sta minuli dve leti. V Alojzijevo družino je zopet priromal otrok. Bil je deček in krstili so ga za Alojzija. Mesec dni po krstu je sedel Alojz v kuhinji in si podpiral težko glavo. Žena je zibala sinka.

Težke misli so tlačile Alojzija. Smrtna kosa mu je pobrala še ostala strica, in oba strica sta bila spisala oporoki skoro dobesedno

enaki kakor prvi stric. Alojziju je to sorodstvo prineslo le nove stroške in nova razočaranja. Z vzdihom se je domislil vencev, še s težjim sinovega rojstva in krsta.

„Sosedova gospa mi je pravila, da bo v nedeljo čitalniška veselica,“ je prekinila žena molk.

„Da bi ne bila,“ je odgovoril Alojz izpod pesti.

„Pa ti se je vendar udeležiš kot predsednik?“

„Udeležim se je,“ se je slišal vzdih.

„Ali me ne vzameš s seboj?“ ga je vprašala.

„Ali sem te pustil že katerikrat doma?“ Nekam v daljo se je potopil Olgin pogled in roke so nemirno ležale v naročju, ko je negotovo zašepetala: „Pa nimam nobene obleke.“

Kakor bi ga zbodlo, se je vzravnal Alojz.

„Ne razburjaj se, Alojz. No s krilom bi že šlo, četudi — no saj veš, da nisem izbirčna, a bluze res nimam nobene!“

„Olga, to ni mogoče? Kje pa je ona nova siva obleka?“

„Ona lanska? Prvič iz mode, drugič raztrgana.“

„Tako, kje pa ona, ki me je stala skoro polovico plače?“

„Saj tisto krilo mislim — blužo pa nosim na sebi sedaj že dva meseca.“

„Ne, to ni mogoče, saj ti vendar kupujem neprenehoma cunjo za cunjo. Zdaj obleko, zdaj blužo, zdaj klobuk!“

In Alojz je šel v sobo, začel razmetavati po omari. Kakor v zmagoslavju je kmalu zopet vstopil z rdečo blužo v roki.

„Sem poglej — kaj pa je to? Nova, čisto nova bluza! Še nikoli je nisi imela na sebi!“

Olga je počasi vstala in se vzravnala. „Alojz, vendar ne boš... Za veselico ta bluza, ki ti je bila trn v očeh! Predsednikova žena in...“

„No, kaj pa si, če si predsednikova žena... Ali si milijonarjeva?“

„Daj si dopovedati, Alojz, saj bi moralo tebe biti sram, da bi sedela v tej bluzi poleg drugih.“

„Kaj mi mar drugih! Ali sem si jaz naročil posebno salonsko obleko za veselico? Ali ne pojdem v stari, ponošeni? Tvoja bluza pa je še čisto nova!“

Olga je sedla uničena na stol.

„Povem ti, da ne grem v tej bluzi, niti za kuhinjsko cunjo je ne maram!“

Alojzijeva roka se je skrčila in zmečkala blužo v pesti: „Pa doma ostani, če si tako trmasta!“

Alojz je imel navado, da je v slučaju kake družinske disharmonije vzel klobuk in šel. Tudi tega dne je ostal zvest svoji navadi. Vrgel je bluzo na mizo in zgrabil klobuk in palico. A ni še bil pri vratih, ko se je pognala Olga proti njemu ter s stisnjenimi pestmi zasiknila: „Pa pojdem, nalašč pojdem, da bodo vsi videli, kak hudo bnež si . . .“

„No, pa pojdeš nalašč,“ se je zasmejal Alojz čez rame in zaprl vrata za seboj. —

Četudi je bila Olga trdno sklenila, da pojde nalašč na veselico v obledeli rdeči bluzi, vendar se je zadnji hip premislila in ostala doma in jokala. Alojz pa se je tistega dne napil kot že leta ne. Ljudje so dejali, da ni bil še nikdar tako družaben in vesel. —



Ivo Peruzzi:

Karmen.

Polna življenja je bila. Če so se dvignile njene oči k nebu, pa so žarele daljne zvezde, če je stopila na poljano, pa je zadišalo po cvetju in medu. Njena duša je bila pesem, njena moč hrepenenje. Kadar je sedla za klavir, so se ji široko odprle velike, žive oči in se užgale v skritem vrisku. Lica so ji poljubili ognjeni prameni in kot razbesnjen val je bežal iz njenih ust spev:

Ljubav doma je med cigani,
sila nobena je ne zatre . . .

Bežal je ta spev in se zagnal visoko pod nebo, tja v proste viharne dneve je plul, prosil in grozil.

Tam ob morju je bivala, svobodna kot morje, neugnana kot orkan. Pa je zavozil nekoč mimo obali otoški čolnar Ivane, prišedši z juga, obložen z zlatimi oranžami, pinijami in s sočnimi bananami. Šumelo je v zraku in vonj je zavel tja na obal. Karmen je zrla na ocean in pozdravljala solnce in svobodo. Svetle galebe je pošiljala daleč na jug, da ji prineso žarkov in gorkih in iskrenih pozdravov od neznanega, neizrazljivega, od tega, kar je bilo v njeni duši. Pa jo je pozdravil mladi Ivane nenadoma in zavihtel klobuk s krepko, žilavo roko. Temni kodri so mu poljubili znojno čelo in razgaljene prsi so kipele.

„Hej, pojdi z menoj, samevajoče dekletje, tja na vzhod, kjer se vozi zora po oceanu in kjer človeška roka ne daje pravic in postav, tja v moje kraljestvo, kjer išče mladost svoja izgubljena pota med polji narcis in gozdovi dehtečih ceder. Imej voljo in ne boj se koraka, kadar te vabi brezmejno, daljno — ono, kar je zapisano v tvoji duši. . . .“

Zavzdignil je veslo in udaril ž njim srebrno morje, da je zasumelo globoko in dolgo . . . Karmen je dvignila oči. Prvič se je v njej zgenila tajna groza . . . Oko ji je počivalo na sencah kipečih kit južnega čolnarja, v vročem poldnevu se kopajočega, njene misli so šumele kot vihra tja v daljno plan. Strmela je in ni odgovorila. Njena kupa še ni bila izpita. Takrat je začutila glas za seboj:

„Karmen, Karmen, hčerka moja! Skrb mojih starih let, kje se mudiš? Pridi, pridi, da mi daš oporo, sedaj ko sem nadložen, slab! Glej, prispel je trgovec s silnimi tovorimi blaga, pa je povprašal po tebi. Tam od zahoda ga je privedla pot in zvedel je zate, ko je slišal tvojo pesem!“ Zatrepetalo je morje, lahni, beli oblaki so bežali čez firmament in solnce je zaprlo oko. Tja nekam na jug so leteli galebi, kot srebrni noži so rezale njih peroti gosti zrak.

„Nikdar! Zastonj!“ je kriknila in se naslonila na skalo ob obali. Nekaj se je iztrgalo iz nje in se zadušilo v blatu . . . Takrat ni vedela, da je bilo njeno srce, njena umirajoča mladost. Široko veslo je pljusnilo po valovih in tja v neskončnost je drhtela pomorščakova večerna molitev: Ti si kot večnost brezmejno, kot ljubezen globoko . . .

„Zakaj ni bilo iz njegovih ust nobene besede več?“ so šepnile njene ustnice. V odgovor so ji vihrala v daljavi ponosna jadra, obsevana od pozdravljajočih veselih žarkov; daleč tam za njimi pa se je svetilo veliko, neznano kraljestvo . . . Ni vedela, kakšno je to kraljestvo, a čutila je, da je zanjo izgubljeno.

Takrat ji je bilo šestnajst let . . .

* * *

Živahno je bilo tisti čas v družbi veletrgovca. Krožil je sekt, padali so dovtipi med šumnimi akordi godbe. Gospodarju se je zjasnil tolsti obraz, ko je gledal svojo ženo v sijaju lepote in toalete . . . Skrivnostno ji je šepnil nekaj na rožnata ušesa in se smejal dolgo, sunkoma; ona je zrla skozi odprto okno. Družba je prosila petja.

„Ho, ho, ho!“ se je oglasil veletrgovec, „to bo nekaj za mojo Karmen, kaj ne da? Tisto, tisto cigansko . . .“

Mehanično je vstala in sedla tja med oleandre h klavirju . . .

V sobo se je smehljala topla julijska noč . . . Pesem hrepenenja je šla mimo, in tam zunaj se je vse družilo, vse šepetalo . . . Tista noč je pogledala Karmen v dušo, takrat, ko so ji zbežali beli prsti čez tipke. Njej nasproti je stal njen mož in jo zrl z vodenimi, zelenkastimi očmi . . . Streslo jo je. Tiho, kot zamolkli otok je švignil akord, obstal, preplašen stresel glavo in zdirjal razbesnjen, kričeč po krvi in tirjajoč pravice. Zakaj bi ne smel živeti? Kdo je, ki mi brani? Kje so meje mojih želja? Strastno je raztrgal divji disakord vprašanje. Ne! Lepota je greh! je zaupil in se razgubil in udušil . . . Izpela je. Veletrgovec si je obrisal znojno čelo, zdelo se mu je, da je nekaj zakrivil . . . Gledali so jo, kot človek, strmeč v praznino, v kateri kaže čudeže — čudak. Ponosno se je zravnala in se prismejala v družbo. V divjem plesu, v vonju parfumov in sladkih besed je tolažila v sebi nemirno morje, ravno tisto, katero je šumelo takrat, ko ji je bilo šestnajst let.

Pri oknu je sedela z elegantnim kavalirjem pri pogovoru.

„Srečna ste gospa,“ je šepnil in se sklonil bližje k njej. Razposajeno se je nasmejala in s pahljačo nalahno udarila dvorečega po licu. Pogum se mu je vnel. Bližal se je njeni beli roki in jo galantno poljubil. Sladke so bile njegove besede; naslonila sta se na okno in zrla v noč. Burno so ji utripale žile na sencih, smelo so ji bliskale oči, a v njih ni bilo življenja, v njih je grozilo maščevanje . . . Mehko je prislonil kavalir svoje lice ob njeno in ognjen poljub ju je združil takrat, ko ji je šepnil nekaj na uho . . . V tistem hipu je pridrla v sobo glasno se smejoča družba. Okrenila sta se in se razgubila med množico.

„Dajte, dajte, da slišim cimbal in gosli, da se udušim v onemogli strasti pustinje, kjer dirja prosta čreda neugnanih vrancev mimo pevajočih gruč Ogrov, sedečih pri žarnem vinu!“

Tako je odmevalo takrat v njej, ko je brez misli pila, živela. Njen ples je bilo upehano pojemanje bolne duše, njene besede žareči utrinki, ki so se vžgali in zaskaleli, njen odgovor smeh. Zopet so jo gledali vsi in se čudili. Zdelo se jim je, da se godi nekaj, česar še niso videli nikdar . . . Umolknili so, kot če stopi temen tujec v domači krog,

Drugo jutro so jo našli v naročju kavalirja . . .

Takrat ji je bilo osemnajst let.

Za hip se je ustavila. Zunaj je živela pesem pomladi. Iz vrto so se nagibale bele lilije globoko doli na cesto in se zazibale nad blatom. Vonj rezed in timijana je polnil sočni zrak in vsenaokoli se je pogrezovalo v solnce, vse je dihala in koprnelo kvišku k življenju!

Karmen pa je hodila po dolgi cesti in se priklanjala mladoletju. Za njo je ostal strašen, neizpolnjen sen, pred njo je šla nepoznana groza svobode. Ni bilo tožbe na mračno bledem licu, ni bilo kletve na trudnih ustnicah. Na razgaljenih grudih ji je žarelo cvetje polja, živo in pisano in njen pogled je bil dolg in iskren pozdrav vsemu, kar je živelo. Ni ji bilo mar krvavečih nog in zaničljivih pogledov potnikov, hitečih dalje in zatopljenih v skrb in izmučenih v bolnem sebičju . . . Hotela je ono kraljestvo, katerega ji je obljubil čolnar z juga.

„Karmen, Karmen — čemu?“

Stresel jo je ta nenadni glas. Ozrla se je. Za njo se je režal razcapani cigan, z veliko rdečo rožo na prsih in z gosli pod pazduho. Njegov smeh je bil oster in zaničljiv, a njegova roka bela in nežna, kakršne nimajo vagabundi. Pristopil je bližje k njej in jo gledal dolgo v oči.

„Čemu iščeš kraljestva, katerega ni? V tebi sami leži pokopano! Tebe je življenje samo enkrat pogledalo v obraz — samo tedaj, ko se nisi tega zavedala z vsem svojim hrepenenjem. Takrat si se zbala in zasanjala, da bi vrgla od sebe ono, kar ti je dušilo mlado grlo, kar je samo tedaj tirjalo od tebe lepo in neskončno mogočno žrtev. Sledila si strahu, ne svoji duši. Glej, zato hodiš po cesti in iščeš, kar je izgubljeno v tebi!“

„Ni več pomoči?“ so vzdivjale takrat njene oči, proseč in preteč.

Zopet se je zasmel cigan.

„Ha, ha! Pomoči? Vrni se dekle, po poti, po kateri si prišla. Zapri oči in zakrij ušesa, pa se vrzi naravnost v naročje neizogibnemu! Uduši se v veseli pesmi! Jaz hodim svojo pot in pojem svojo pesem, pa vendar živim povsod in zmagujem vse. Slabiči me ne poznajo, velikani se mi klanjajo. Življenje je moj zaklet sovrag; brez oddiha je za menoj, a njega moč se razbije na mojih prsih . . . Ime mi je Volja; tebi in mnogim sem neznan.“ — Obrnil se je hitro in odšel po cesti.

Karmen se je stresla. V daljavi je čula cigana, ki je pel čudno melodijo, zvenečo kot odmev jekla in pokaenje skal . . . V solncu

se je gibala ciganova roža. Karmen je zabodla pogled v dalje, zdelo se ji je, da jo vabi in kliče neskončni, veličastni ocean. „Nazaj k — neizogibnemu?“ je rekel cigan. Zamizala je in nebrzdana moč je potisočerala njene korake. Ni čutila toplih objemov solnca in burnih utripov srca, ki je kričalo ven v žejno razkošje.

„Kam hitiš?“ jo je vprašal starec ob poti, ki se je pogovarjal s pomladjo o pomladi.

„Poravnati zamujeno,“ je kriknila njena duša. Na bregu je obstala. Pred njo je ležal, ječal ocean. Še nikdar ga ni uzrla tako veličastnega. Razpletla si je lase, da so bežali z vetrom in dehteli z vetrom. Karmen je vzdrtela. Zameglile so se ji oči, sedla je na skalo in stisnila glavo na kolena, in s trnjem ovenčano je bilo njeno srce. Divje je drvela kri po žilah. Da bi bil tistikrat zanesel val mrtveca mimo nje, pa bi mu poljubila usta, lica, oči. Zagrizla bi se v opolsko meso utopljenca . . .

Takrat se je nagnil dan.

Krvavordeče peroti galebov so sijale v mrak in mogočen mir je dihnil v stvarjenje. Karmen je zrla takrat tisto kraljestvo, nena doma se je zgrnilo pred njo. V srcu jo je tiščalo kot grob, v katerem se je pogreznila krsta. Oči so ji zagorele v daljavo. Daleč tam v solncu prostih dni, obložen z oranžami in s pinijami je vozil čolnar Ivane svoj okrašen čolnič v temnokrvavi zori, podeč pred sabo noč in pojoč jutranjo pesem. Z roko ji je mahnil v pozdrav in pri tem pozdravu je vzkipel morje. Začutilo je neko kruto, nizko roko, ki je temno begala nad svetom. Bila je krivica.

Karmen se je ozrla kvišku in zakričala. Na skali za njo je stal cigan z rdečo rožo in se zaničljivo smehljal. A ta smeh je bil poln zmagoslavja, poln moči . . .

Tedaj je vstala. Njena ura jo je poklicala. V daljo, kjer je odhajal čolnar Ivane, je burno zaklicala v pozdrav, iztegnila roke in planila z ognjem v očeh in kipečih ustnic po onem, kar je bila zamudila.

Umolknil je ocean in zakril svojo skrivnost v belo krono valov.

Tam daleč nekje čez morsko gladino pa se je izgubljala pesem brez mej in postav . . .



Vojeslav Molè :

Mrtvemu znancu.

Večer je bil živahen, vse debate
bile so zanimive in problem
se za problemom je v besede zlate
oblikoval in v diven diadem
prečarali smo sanje si bogate.
Le eden je med nami bled in nem
sedel, s smehljajem grenke ironije
in skrite v dnu srca melanholije.

Kozarci so zapeli in zdravica
razlegla se je vriskajoča v noč.
Plamtela srca so, gorela lica. —
A on je vstal in trpko se smejoč
nam dal roko, kot led mu je desnica
bila, in šel je v pomladansko noč.
Le v vratih že so ustnice mu blede
zašepetale tiho nam: „Besede . . .“

To je že davno . . . A zakaj nocoj
zasanjali o tebi so spomini?
Kot živega te vidim pred seboj,
zamišljen in molčeč si kot v davnini, —
in vendar se zgrnila nad teboj
že davno zemlja je in spiš v tišini.
Ah, spiš, moj Hamlet, nimaš težkih sanj?
Povej, ni tam bolesti, ni kesanj?

Povej, kaj nam zakriva zvezd zaslona?
Povej, povej, odkod gre pot in kam?
Molčiš. Ločila naju je zatona
skrivnost, izbrisala vso pot stezam,
med nama zgrinja se molčanja zona . . .
Polnoč je zunaj, vihra, sneg . . . In sam
motrim življenja svojega daljine,
ne vem potem ne dalje ne širine . . .

Dr. Zober:

Klubni stolec.

Ne sami ob sebi kot nekaka metafizična shemata, marveč z vsemi prijetnimi pritikinami, s katerimi jih je obdarila priroda, je troje stvarov vedno vzbujalo mojo pozornost, osredotočilo moje misli, bodrilo mi fantazijo: visoke ponosne žene, skalnato morsko nabrežje, klubni stolec.

Ti blaženo brezdelje, ti herojska zamišljenost, ko se vdaš vabljivi ponositosti in se zlekneš po tem usnjatem prijatelju, ki ima v sebi mnogo več duše, nego vsi tvoji „bližnji“ skupaj. Ti vsesvetska, pomirjevalna filozofija, ko počivaš v tem prijateljskem, da, očetovskem objemu, ko čutiš, kako polzi niz tvojih ramen breme sive vsakdanjosti in se zopet prerajaš v človeka, zavedajočega se svoje osebnosti, ko se ti pomlaja fantazija in preraja energija! Trenotki blaženosti, ko gledaš v svet skozi optimistični modrikasti oblaček svoje smotke in misliš, da tudi v paradizu ne more biti mnogo, mnogo lepše. Kaj je ves budistovski nirvana proti nirvani tega fasciklja živcev, vzetega iz registrature življenja in udobno zleknjenega v komodni, širokopleči in globoki klubni stolec, ki se kakor temen in nedostopen pojav samozavestno širi sredi sobe, kje med pisalno mizo, oknom, knjižnico in kaminom!

Že njegova zunanost je bojarska. Rad vidim pohištvo, ki ima neko osebno noto, pohištvo, ki ni samo za to, da ne sediš, spiš ali ješ na tleh, marveč, da je rabiš kot človek. Od živali se razlikuješ po svojem razumu, po oblikovanosti svojega notranjega bistva, po svoji kulturi. I Madjar je lahko civiliziran, i konji i psi znajo težke račune s kubičnimi koreni, kulturo ima le človek, ki je kultiviran, človek, ki uporablja svojo okolico za fond svojega lastnega reliefa. Kultiviran človek išče povsod sebe samega, porablja vse, kar ga obdaja, egocentrično, v demokraciji javnega življenja najde fond svojemu licu. V svojih štirih stenah hočem biti sam, kar je krog mene, naj mi služi brezpogojno. Noli turbare circulos meos! Če naj delam, moram imeti tudi časa za misel. Naj li premišljujem lačen, naj imam fantazijo brez udobnosti, naj pišem pri mizi, ki ima prekratko nogo, ob kadeči se leščerbi, ob ostankih nedostatne večerje? Res so mnogi veleumi in ženiji dosegli marmorne dvorce le preko mrzlih manzard. Pa jaz se nikakor ne silim med veleume, človek hočem biti. Člo-vek! Če si hočem počiti od dela, užiti remekdelo

slovstva, ali pa premisliti karkoli, uglobiti se v problem, storim to najraje v udobni legi, ko so vse mišice razbremenjene in ko me objame mehko podloženo in po elastičnih vzmeteh prostrto usnje, ko mi počivajo lakti na ogromnih počivalnikih, ko se glava težko nasloni na blazino in me obdaja vonj opojne cigarete ali dobre smotke. Tu med pisalno mizo in knjižnico, kaminom in oknom se potem pojavi genij. I jaz, ki nikakor nisem genijalen, čutim njegovo bližino in jamem misliti o nirvani, — misliti? Čutim jo, to končno sintezo človeškega vbadanja in brezkončne brezcilnosti. Ta ogromni temni usnati prijatelj, dragi ta klubni stolec, ima svojo dušo, mnogo boljšo, nego tisti bližnji, ki ga moramo baje ljubiti. Ta duša je nekaj čisto posebnega, samosvojega. Stol Samoživ. Težko je opisati vso to dušo, — saj niti človeške duše ne moreš opisati, kaj li dušo bitja, ki je tako prosto našega egoizma, tako odpuščajoče, plemenito, altruistično in vendar tako človeško!

Dragi filister! Vem, da si zadnjič tožil v narodnogospodarskem pregledu, da gre ves naš denar v nič, ker si kupujemo drage, nepotrebne predmete v tujini iz same gizdavosti. Vem, da smatraš ta moj slavošpev za izrodek fantazije, za lahkoživost, če ne za pokvarjenost, in če si kdaj videl od znotraj kak višji razred, mi očitaš, da sem „von des Gedankens Blässe angekränkelt“ (odkod je ta citat, ne veš več in bi ti tudi nič ne koristilo). Pa kaj, hočeš li, da si naročim klubni stolec pri Zadrugi domačih rokodelcev z o. z. v Temnem lesu, pošta Višnji vrh nad Bistrico? Samo enkrat sem to storil in vabim te, prijatelj, da prideš in sedeš v tisti stolec, ki sem ga takrat dobil. Sedi v njem samo pol ure, pa me boš rad zapustil in odšel v bližnjo drogerijo, da si kupiš žganja in drgneš ž njim otrple ude. Pa to je postranska in tvoja zasebna zadeva. Vem dobro, da nisi iz rodu Asra, ki mrjo, če ljubijo, marveč naše gore list, ki želiš, da naj vsakdo dela, kakor slove domovine ukaz. Kaj pa razumeš pod „delom“? Kaj drugega, ko znoj, napor, službo s penzijo, in za brezdelice zmerjaš nas vse, ki se bavimo tudi s peresom in fantaziramo kdaj o klubnih stolcih. Jeli da, mi smo ti nevropatiki iz lenuharjenja, ti bahač z žulji, ki ti niso prinesli dostojanstva človeka, ampak dostojanstvo konja, ki zna računati s kubičnimi koreni, da si zasluži svoj oves. Aj, brate, ti sploh ne znaš delati, ker ne znaš živeti. Jaz, ki sanjarim v in o klubnem stolcu, znam to bolje nego ti. Ti delaš, da ješ, jaz pa delam, da živim po človeško, ne animalsko. Človeško živeti se pa pravi živeti kulturno in delati kulturno z užitkom. Če so res nebesa, niso in

ne morejo biti drugačna, nego velik svet, na katerem žive sami taki ljudje, ki imajo fasono kulturnega človeka, ki torej znajo uživati i v delu in počivati z užitkom, ki torej imajo klubne stolce. Ergo imajo klubne stolce tudi v nebesih . . .

Pah, nikakor, predragi, ne zagovarjam lenuha, ki sploh ničesar ne dela, marveč samo uživa. Ta stvor je enako antipatičen, kakor oni, ki samo dela in nič ne uživa. Oba nista in ne bosta nikdar zaslišala visoke pesmi življenja, čigar edina in največja umetnost je, da znaš enakomerno razdeliti svetlobo in senco, barvo in temo v zaokrožen umotvor. Kdor tega ne zna, živi karikirano, pretirano v eno ali drugo smer, človek-nečlovek, stvor-nestvor. Odtod toliko število ljudi, ki so zadeti in razžaljeni v dno duše, kadar razstavi Smerekar kakšno svojih karikatur.

Veliko socialno zlo je, da nismo premožni. To je kardinalna napaka slovenskega človeka. Ker pa nismo, vodi naša pot do kulture mimo velikolepih zunanosti naravnost k liku, k osebi. Zakaj so naša lica tako temna, zakaj leži prokletstvo na delu naših rok, da se vse v zlo preobrača, kar si srce lepega obeta, zakaj? Ker ne znamo živeti in ne znamo delati, ne znamo varčevati s časom. Ko končamo delo, ne znamo počivati. Počivamo prežvekuje, ne znamo uživati, ne znamo si oblikovati osebnostnega lika kulture. Ne znamo sedeti v klubnem stolcu, zato tudi ne znamo delati koncentrirano. Čas nam ni zlato, marveč groš. Kontrasti, ki jih je pomna ostala priroda, so v nas samih zaspali. V pisarni si takšen kakor na izprehodu, v šoli isti, kakor doma in v kavarni, v gledišču, v perivoju. Tudi oblačiš se vedno enako malomestno, enako neelegantno. Nisi več kmet, nisi še inteligent. Od kulturne finoče meščana te loči tvoja nekultiviranost, tvoja nevolja do subtilnih preišljevanj; od prirodne enostavnosti kmeta te loči tvoja načitana lirika, zato si prenehal biti človek in še nisi postal človek, v sredi si med pretvarjanjem od enostavnosti do kultiviranosti, nezadovoljen in nesrečen v srcu, napotu sebi in meni. Zakaj ne znaš delati? Ker se ne zavedaš, ker delaš brez misli in cilja. Delati se pravi pretvarjati snov, gibati energije, oblikovati zemljo, družbo, državo, predmete, misli, čustva, to je vse le eno. Izvrševati vse to tako, da delaš vsako reč ob svojem času. Ne, da se zarineš z glavo brezmiselno v dvanajsturno roboto, da pozabiš nase, na prirodu, na gibanje energij in oblikovanje snovi, koje gospod bi moral biti, pa si hlapec, in da greš potem domov izcrpan in prazen in potem animalično akumuliraš ravno toliko, da se jutri zopet lahko izcrpaš še huje. To delo ni

vredno mislečega človeka. Vsa tvoja gibčnost, vsa tvoja zunanost priraste na tvoje opravilo, ki postane tvoj gospodar. Našim ljudem spoznaš poklic po njihovi zunanosti. Če pridem v Ljubljano, določim nezmotljivo vsakomur: Ti si to in to. Tako se izdajajo po gibljajih, po obleki, po pogledih, skratka po livreji svojega gospodarja i kadar molče. Veš, kje je tista tajnost? Glej krog sebe! Premisli, nato delaj energično, nato uživaj v počitku. Potem ti bodo ure, ko se zlekneš po klubnem stolcu, ure najčistejšega veselja in osebnega doživljanja, ure samogovora in ure počitka, ki akumulirajo tvoje energije, da bodo mogle med delom delovati, oblikovati snov in izvajati korist. To je moj račun, in ta račun, dragi moj narodni gospodar, ni pasiven.

Dragi papa! Tudi ti spadaš med one ljudi, ki ne znajo živeti. Svoje energije izgubljaš v delu brez prestanka, ne odpočiješ se, ne moreš, nimaš časa. Tvoj obraz, ko si zagledal v moji sobi klubni stolec! „Ta potrata, to razsipavanje denarja!“ Vem, da ti vse moje razlaganje ne more do živega, ker si se že preveč uživel v življenje po naše, v to neekonomsko in brezciljno razsipavanje življenskih energij. Morda ti bo dala misliti majhna primera. Pred nekaj leti si me obiskal tu in ko si zopet odhajal z zadnjim vlakom, sva imela le še malo časa. Ali se spustiva v tek, s kovčegi po blatu, da morda vsa upehana, oznojena in oškropljena le zamudiva vlak in da ti vseeno utрпиš škodo? Najel sem avtomobilnega izvoščka, — oh, ta izdatek, ta potrata, zadostovala bi trem; ves čas si med vožnjo nervozno drsal po sedežu, vstajal, pogledoval na uro, se zmučil, vse to . . . čemu? Ne bi li ravno tako prišla do cilja, če bi bil v miru vžil kratko udobno vožnjo, ki se ti tako redko priliči, in ki te je rešila zamude vlaka in drugih občutnejših nevšečnosti? Vidiš, ta senzitivnost je živčna, avtomobili so pa narejeni, da si prihranimo čas in da ne pridemo iz fason. Tudi delovni čas si je treba tako razdeliti. To je življenje kulturnega človeka, ki zna delati in z a t o tudi lenariti. Čas je znanost življenja in klubni stolec njegov simbol.

Tu ležim torej v njem, pušim svojo smotko in poslušam, kako šiva dež po oknih in kako klokota deževnica zunaj nekje po žlebu. Pinija pod oknom, drevo čudnega lika, se maje v burji, črna biedermajska silhueta na cankarjevosišem ozadju. V levem predalu pisalne mize pet modrih bankovcev, zadnji honorar. Krog mene modrikasti, vonjavi dim. Tišina. Vsi pogoji tihe sreče, ravno dovolj dolge, da me vsega poživi, ravno dovolj kratke, da mi ne postane nadležna. Ž njo pa spomini, malenkostni, pa dragoceni.

Na cesti, v vrvi ljudi, ko so si vsi tako podobni, sem danes zagledal žensko, ki je drugačna od njih: vitkostaso, polnogrudo, visoko, lepo. Prišla je in odšla, a najine oči so se srečale v nalahnem, koketnem, kratkem pogledu, pa dovolj dolgem, da crpam iz njega veselja za ves dan. Kakor vstajenje, kakor združenje dveh čistih duš, ki pokušata veselje življenja v enem samem hipu.

V bočanskem Devinu sem lani poleti poslušal pljusak valov ob strme bele stene, gledal drzni lok, zgrajen od slovenskih rok, stopil na majhno nizko skalo, malo nad jadransko gladino, baje najljubši počitek Danteja. Tod najdeš v naravi samega sebe. Tod sva preživela z ženico medene tedne, golobčka v Noetovi barki. Odtod pod Učko goro, na Čres in Rab, med Bodule, kjer je genialni Polić iskal leka za bolno mlado življenje, in kjer se tako plodno meša beneška kultura z rezistentno jugoslovansko raso.

Na severu se spajajo Slovenske gorice v daljavi z ogrsko nižino in z nemškimi griči. Tod žije živahen rod, nasičen že nemškega duha, pa še vedno naš. Tu blizu je Cerovec. — Kratki, lapidarni spomini. Pol življenja, pol kulturne zgodovine, doživljene v uri nirvane v mehkem globokem objemu klubnega stolca. Osamljen simpozion.

Gospoda moja, nekoč sem čital zelo poučno zgodbo. Dovolite, da vam jo povem. Bil je nekdanj bogataš, ki je rad izvrševal krščanske kreposti. Žejne je napajal, lačne sitil, gole oblačil, dajal jim streho, toploto, podporo, zdravila; vse v velikem stilu. Nekoč pride ženska, izmозgana, blede, brez vrednosti za človeštvo. Ž njo pet otrok, kakor orgljice; mož-nemož, tuberkuloza. Bogati dobrotnik posluša njih bedo, njih suho, monotono pripovedovanje, sočutno jim pomaga — podaljšati to trpljenje še nekaj let, dokler ne bo tuberkuloza opravila svojega dela. Drugič pride k njemu mlad, skrbno oblečen mož, doktor Vladuh Dobjanič, avtor znanih del, narodnogospodarskega zbornika, pravne terminologije, nekaj političnih spisov, monografije o nacionalizmu; nagrada Jugoslavenske akademije, priporočila ministrstva, nadarjen človek, impetuozen, le brez denarja. Zato ne more doseči svoje privatne docenture, ne more nadaljevati svojih specialnih študij, ne more si počiti, ker ga čisto absorbira delo za kruh. I žena se mora ž njim vred odpovedati marsikateremu komfortu, delati ž njim. Kako bi jima ugodil majhen, štiritedenski odpočitek, kratko potovanje preko Opatije ob Dalmaciji, v Črno goro, potem v Trapani, Capri, Napoli, Rim, Firenco in nazaj! 2—3000 K. Veliki dobrotnik, ki si si že izdal milijone, pomagaj! Pa že je dobrotnikov

sluga pokazal vrata temu nesramnemu prosilcu, ki ne prosi za podporo, marveč za štipendij lenobe.

Tisti filistrček, ki je poprej pisano gledal na moj klubni stolec, katerega pa še niti nimam, je v tako ozkem duševnem sorodstvu s tem izgubljenim mecenom, ki podpira in s tem daljša trpljenje, nima pa zmisla za nadarjenega človeka, učenjaka in pisatelja, klo- nečega pod nezasluzeno revščino, iščočega malo oddiha za novo, narodu koristno delo. Sociologija rodoljubnega mecena! Pravkar se bavim s študijami za monografijo o tem liku, zato dovolite, gospod urednik, da vrinem med vaše eseje in sonete izjemoma še sledeči inserat, na čigar uspeh sem radoveden. Gotovo blagovolite tudi sprejeti vse mnogoštevilne ponudbe, s katerimi se odzovejo naši mecen: Kdo daruje slovenskemu pisatelju nov, nerabljen klubni stolec njegove izbire, oziroma založi za to potrebno vsoto? Po- nudbe pod šifro „Dr. Zober“ na uredništvo „Zvona“.



Ivo Peruzzi:

Pesem mladoletja.

Odgrnil bog je zlati pas,
iz njega slavčki so vzleteli.
Li branil si jim, oče beli,
da v polje šli so k cvetju v vas?

Li karal si jih, ko zvečer
so peli vroče melodije
o sreči, ki na zemlji ni je,
o rajih, ki jih ni nikjer?

Ne! Ti si zarjo spet razvil,
da v tvojo moč so se poskrili
in sanje cvetk, ti oče mili,
si v mlade dušice jim vlil . . .



Dr. Fr. Ilešič:

† Anton Klodič vitez Sabladoski.

Dne 15. februarja t. l. je po kratki bolezni v Trstu umrl A. Klodič vit. Sabladoski, c. kr. dvorni svetnik v p., odlikovan z redom železne krone III. razreda. Italijanski red, ki so mu ga svoj čas ponujali, je odbil; enako srbskega: Klodič je bil avstrijski šolnik. Bil je pisatelj, pa ne samo šolski ali šolniški, marveč tudi beletrist. A zadnje izginja povsem za ogromnim delom, ki ga je šolnik Klodič opravil za uradniško pisalno mizo, rešujoč akte in izdelujoč učne načrte. Šolnik in beletrist! Kakor orač in škranjec! Zdi se, da na širše odjekne smrt škrančeva nego smrt oračeva. Pač orje tudi šolnik, a ne gleda nanj sinje nebo, kakor na orača na njivi.

Pozorni so ob njegovi smrti postali ožji zemljaki njegovi, Primorci, ker je med njimi preživel večji del svojega življenja, a drugje le starejši Slovenci, moške pokolenja Šumanovega, Pleteršnikovega, Stritarjevega. Ne vem, če so se ga spomnili centralni avstrijski krogi, ki je za njih občo osnovo današnje šole preobrazil v konkretnije načrte.

Klodič je bil rojen kot kmetski sin dne 10. novembra 1836. v Hlodičih pod Livkom (Sv. Peter pri Čedadu) na Italijanskem. Takrat je bila Beneška še avstrijska; zato se nam ni čuditi, da je študiral v Gorici in Trstu, kjer je prebil maturo. Po dokončanih srednjih šolah — podpiral ga je stric Sabladoski — je stopil v teologijo ter jo tudi dovršil; toda izstopil je, predno je zapel novo mašo. Študiral je nato na Dunaju klasično filologijo. Službovati je začel kot suplent v Spljetu; od l. 1863. do končanega 1. semestra 1866./7. je bil na tržaški občinski gimnaziji; takrat se je odpovedal tej službi ter postal profesor v Gorici, kjer je 1869 postal okrajni šolski nadzornik za goriški okraj; novembra 1870 je odšel v Poreč za pokrajinskega šolskega nadzornika srednjim in ljudskim šolam v Istri. Septembra 1871 je bil premeščen v Gradec, kjer mu je bilo poverjeno nadzorstvo nad učiteljišči in ljudskimi šolami na Štajerskem namesto umirovljenega Močnika; l. 1873. je bil poklican v Trst, kjer je prevzel slovenske in italijanske šole v Trstu in okolici, vse ljudske šole v Istri, slovenske na Goriškem in učiteljišča. Izza l. 1886. je nadzoroval tudi pouk slovenščine na srednjih šolah na Primorskem. V začetku l. 1902. je stopil v pokoj ter je živel v Trstu do svoje smrti.

V posebno intimnih zvezah je bil pokojnik s Kobaridom. Kot vdovec se je poročil z Matildo, sestro pesnika Pagliaruzzija-Krilana iz Kobarida. Tu se je seznanil s pesnikom Gregorčičem. Ko je pesnik Krilan umrl, je izdal Klodič prvi zvezek njegovih poezij (1887), kateremu je sledil v Gabrščkovi „Slovanski knjižnici“ 1895 še drugi. Naslednjega leta je izdal ravnotam tretjo knjigo Krilanovih zbranih spisov, prozo. Na uvodnem mestu je orisal pesnikov rojstni kraj in Krilanov življenjepis. — Okoli 1867 se je mnogo govorilo o gradbi predilske železnice; to mu je dalo povod, da je spisal igro v verzih „Novi svet“ (1868), ki jo je pozneje predelal in jo naslovil „Materin blagoslov“ (1878, novi natis 1895). — Kratka vsebina te trodejanke je sledeča: Kobaridski kovač Peter ljubi Jelo, hčer bogatega kmeta Podkuknika. Ker pa ta vidi le v posestvu zemlje pravo vrednost, ne v obrti, sklene Peter, oditi v svet in si prislužiti tam toliko, da bo imel veljavo tudi pred starimi nazori Podkuknikovimi. Pa predno je še Peter odšel, je bil Podkuknik nekoč v Gorici in tam videl „novi svet“, železnico in kar je z njo v zvezi, ter se seznanil z dvema inženirjema. Prav ta dva inženirja sta prišla potem v Kobarid, da bi začela pripravljajna dela za predilsko železnico, ki jo je vlada vzela v misel; naletela sta na Petra in njega ter ostale kobaridske kovače najela v svojo službo. Sicer se je doznalo, da še ni gotovo, katera proga se bo pravzaprav izdelala, ali predilska, ali železnica iz Beneške čez Tolmin v „srce slovenske zemlje, do Ljubljane“, toda stari Podkuknik se je sprijaznil z „novim svetom“, uvidel veliki pomen in plodonosnost obrtnega življenja ter rad privolil v zvezo Jelino in Petrovo, ki je kazala, „da kakor plug, časti je vredno kladivo“. — Milje Klodičeve igre je trški: bogat kmet, obrtnik, zdravnik, učitelj, inženir. To je čas močno profesorske in narodno-politične literature: Klodičevi kovači govore v šesterostopnih jambih, učitelj in zdravnik pa v sapfinskih kiticah proslavljata goro Krn, trg Kobarid in krčmo Sandrovo; razvoj civilizacije se opisuje kakor v spominu na Schillerjev „Spaziergang“.

Po snovi čisto romantičen je zadnji njegov spis, epos „Livško jezero“; srednjeveški vitezi in njih ljubavne pustolovine, in sicer tam med Čedadom in Sočo, med Kukom in Matajurom, kjer je nekdanj baje bilo jezero. V „Livškem jezeru“ je povsem nadvladala manira Ternovca-Lamurskega, tržaškega rodoljubnega filologa, ki je v teh stvareh vplival na Klodiča. (Prim. „Ljublj. zvon“ 1912, str. 505.) — Tržaško dramatično društvo pa hrani rokopisno njegovo dramatično delo „Ivan“.

Pokojnik se je bavil tudi z dialekti svoje ožje domovine. V tej stroki se je spoprijateljil z znanim slavistom Baudouinom de Courtenayjem ter je 1878 izdal v Peterburgu slovenski pisano študijo o narečjih beneških Slovencev. Govoril je slovenski, hrvatski, nemški, italijanski, seveda tudi furlanski dialekt.

Za znano publikacijo „Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild“ je v opisu Primorskega in Dalmacije očrtal „Slavische Sprache und Literatur“ (1891).

Svoji profesorski stroki je posvetil dvoje spisov iz svojih mlajših let: razpravo o Horaciju (1867.) in grško gramatiko v laščini (1870); grščina mu je bila posebno draga. Pozneje ga je služba zanesla na širše šolsko polje in tu si je pridobil posebnih zaslug, ki so prava in trajna njegova vrednost.

Segalo bi predaleč, ako bi Klodiča na tem mestu ocenjeval kot šolnika. Le to naj poudarim, da je očitvidno močno Klodičeva zasluga, če imamo dandanes na Primorskem bolj slovansko šolstvo nego drugje. Kar nam o tem poroča Glaser v „Zgodovini slovenskega slovstva“ (IV, 325), sloni najbrž na lastnih pojasnilih Klodičevih. Za svoje zasluge na šolskem polju je dobil Klodič l. 1879. viteštvo.¹ *Viteštvo mu je pristajalo kot lestvina železne krome*

osebej prazno je moral vložiti. To je bilo takrat
Kot dopolnilo naj omenim nekrologa v „Edinosti“ z dne 22. februarja 1914 in v „Učit. tovarišu“ št. 50 (6. marca), ki ga je priobčil Janko Leban.



Ivan Albreht:

Trpinom.

Šli so skozi mrak, šli so skozi noč
kot kipeča lava;
divje pesmi vrele so iz prsi.

Njih oči kot ogenj so grozile
in roke kot jeklo so pretile.

Takrat sem jih vzljubil:
„O trpeči, jaz sem vaš!“



Književna poročila

Jožef Reisner, Fizika za višje razrede srednjih šol. Ima 420 slik in 1 barveno spektralno karto. Ljubljana, 1913. Založil knezoškof. zavod sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano. V. 8^o. VIII + 484 str. Cena vez. knjigi 5 K 80 v.

— **Kemija za sedmi gimnazijski razred.** Ima 16 slik. V Ljubljani, 1912. ... V. 8^o. IV + 111 str. Cena vez. knjigi 2 K 50 v.

Neprestano napreduje fizika, kakor vse ostale prirodopisne vede. Skoro vsak dan nam prinese nekaj novega na poprišču fizikalne vede; nastajajo nove teorije, vrstijo se zmagonosno čudoviti izumi. Kdo bi ne bil slišal kaj o elektroni, ki nameravajo pričarati nazaj dobo alkimije, izpremeniti navadne kovine v dragocene, ki se drznejše oropati vesoljstvo njegove materialnosti! Kdo bi nadalje ne bil slišal o originalnem principu relativitete, o konstanci svetlobne hitrosti se gibajočega ali mirujočega telesa, po katerem „prostor in čas postaneta senci“ vsled medsebojne zavisnosti, po katerem prostor nima več tri, ampak štiri razsežnosti (četrti je namreč čas), po katerem telesa nimajo več stalne mase, ampak s svojo energijo se izpreminjajočo, po katerem ni etra in nič absolutnega, kateri princip zove Gilbert ironično modno norost znanosti. Brezžični brzojav (iskrna telegrafija) in telefonija, fotografija z naravnimi barvami, moderna aviatika so fenomenalne iznajdbe sedanosti. Da, naravnost revolucionarno se razvija fizika zadnja leta, ko se starodavne in častite stavbe raznih teorij čez noč poruše in iz podrtin vzklijejo nove misli. Umevno je torej, da je v teh težkih krizah znanosti težak in neprijeten posel pisati fiziko. Še posebno težavno je pisati srednješolsko fiziko vsled omejujočega naučnega načrta in raznih pedagoških reform, še posebno težavno pa pisati — slovensko srednješolsko fiziko za višje razrede, ko je učitelj do sedaj še primoran učiti fiziko v nemškem jeziku. Zato smo z razumljivo bojznijo pričakovali knjigo prof. Reisnerja. Poglejmo, kako je rešil nalogo, ki mu jo je poverilo „Društvo slov. profesorjev“!

Z opazovanjem prirodnih pojavov tolmači pisatelj splošne temeljne pojme fizike in karakteristično označi nje bistveno nalogo v kratkem uvodu — brez vsake hipoteze in popisov raznih aparatov za merjenje, kar more vsakega čitatelja le vzpodbuditi. Naslednja razdelitev fizike v razne oddelke, kakor: mehanika, nauk o toploti, astronomija, magnetika, elektrika, nauk o valovanju, akustika in optika je v navadi že od pamtveka vsled svoje neprisliljenosti in naravnosti, ker je takorekoč sama ob sebi nastala. Le mimogrede omenim, da se je astronomija od fizike že davno ločila kot posebna veda, v srednjih šolah pa se priklopi po učnem načrtu k fiziki. Vzrok, omenjene razdelitve tvori razvrstilo, s katerim razvrščamo celokupnost prirodnih pojavov in to naravno razvrstilo so naši občutki, povzročeni po raznih prirodnih pojavih, po vnanjih dražljajih. In kakor že iz mladih let ločimo občutke med seboj, ločimo tudi prirodne pojave. Vse sorodne prirodne pojave, ki povzročijo videnje, uvrstimo v optiko, vse, ki povzročajo slišanje, v akustiko, vse, ki povzročajo občutenje toplote ali mrzote, v nauk o toploti, vse, ki povzročajo občutenje napora, lege in gibanja, v mehaniko in končno vse, ki povzročajo različne občutke, v elektriko in magnetiko. Kakor primerna, umestna in koristna je ta razdelitev, vendar nastane vprašanje, je-li tudi objektivna, brez zlih posledic? Resnica je, da je imenovana razdelitev zavisna od naših občutkov, torej skozinsko subjektivna, odvisna od naše organi-

zacije telesa, ne temelji pa na bistvenih znakih prirodnih pojavov samih. Prirodni pojavi so neodvisni od nas, se vrše po svojih trdnih zakonih in se enako vrše, ali jih kdo opazuje ali ne in ostanejo isti, če bi jih popolnoma drugače organizirano bitje opazovalo. Dognana resnica je pa tudi, da ni med pojavi iste stroge meje kakor med našimi občutki. Vsaj že davno smatramo akustiko kot del mehanike, optiko kot del elektrike, nauk o toploti razvrstimo deloma v mehaniko, deloma v optiko, oziroma v elektriko. Na ta način bi dobili predvsem dve večji skupini: mehaniko in elektriko, oziroma po najnovejših razmostrvanjih samo elektriko. Ostane torej vkljub ožjemu sorodstvu med pojavi prejšnja razdelitev več ali manj nedotaknjena, četudi je bistvo vsakega pojava gibanje ali pa sila ali pa pretvarjanje energije. Ni li nesaravno ločiti pojave med seboj v mehanične, toplotne itd., ko se nahajajo v prirodi med seboj v trdni zvezi, tako vsak mehanični pojav spremlja akustičen, toplotni itd. Le pogledjmo z bližnjega hriba na drdrajoči vlak v dolini. Gibanje vlaka opazimo, torej mehaničen pojav, kateri pa ni osamljen, saj povzroči istočasno valovanje v zraku: mi slišimo drdranje, povzroči trese nje zemlje, katero čutimo, povzroči drgnjenje ob železnih tračnicah, ki se nekoliko ogrejejo in končno vidimo gibanje, torej optičen pojav in to gotovo še niso vsi, ki so medsebojno združeni po zakonih prirode. V resnici obstoja torej nevarnost še posebno za učenca, da loči, kar v prirodi ni ločeno, da vsled stroge ločitve prirodo potvarja. Ali tej nevarnosti se je pisatelj skrbno in spretno izognil. Med posameznimi oddelki svoje fizike najde ozke vezi, poudarja naravno oba glavna prirodna zakona o konstanci energije in o rastoči entropiji, ki odločita vsakemu pojavu jakost in smer. Koncem fizike se še v kratkem obrisu enkrat povrne pregledno k vsem prirodnim pojavom, ter jih motri s skupnega vidika: gibanja ali sile ali energije. In v tem obrisu vidim težišče cele knjige, ker daje bralcu navodila za svetovno naziranje. Pravim samo — navodila, noče pa knjiga naučiti določenega naziranja. V tem tiči glavna, resna in vzvišena naloga fizikalnega pouka, podati učencu temelj, na katerem si naj gradi svoj svetovni nazor, ki tvori jedro vsakega značajnega človeka.

K posameznim oddelkom knjige pripomnim, da je v mehaniki ogromna in pregledno razdeljena snov vestno izbrana. Točne in jasne so definicije raznih pojmov vsled upeljave diferencialnega računa kakor hitrost, pospešek, oziroma pojemek. Enote absolutnega kakor tehničnega merskega sestava so precizno določene in vporabljene, pridejana razvidnica efektnih enot na koncu knjige bo tvorila obilo gradiva za preračunavanje. Hidrodinamika je obsežneje obdelana po vsej pravici ter pride moderna tehnika do svoje besede, kar velja tudi za aeromehaniko.

Nauk o toploti se razlikuje s svojo preglednostjo. Najprej dejstva, njih poraba in nazadnje hipoteze in teorije. Meteorološki pojav je pisatelj posvetil zaslužno pozornost; zbral jih je v organsko celoto, kar se mu je popolnoma posrečilo. Z veliko ljubeznijo je obdelana astronomija. Zopet klasična razdelitev: najprej popis nebesnih pojavov, kakor se nam kažejo, potem šele sledi njih razlaga. Mojstrsko je obdelan za vso astronomijo temeljni Newtonov vseobsežni gravitacijski zakon, s katerim sta l. 1846 Francoz Leverrier in Anglež Adams potom računa natančno dognala mesto, na katerem je kmalu potem astronom Galle z daljnogledom našel planet Neptun.

Magnetiko je spretno skrčil, a zato dodal par za fizikalne vaje jako pripravnih poizkusov. — Elektriko deli običajno na statično in kinetično ter vestno opozarja na moderne pridobitve tehnike, kakor so iskrna telegrafija in telefonija, dinamostroji. — Eksperimentalno in grafično obravnava večinoma nauk o valovanju, v akustiki se ozira na potrebe glasbe.

Nad vse pričakovanje je uspela optika, ki razlaga v praktičnem delu zakone odboja, loma in razklona svetlobe ter njih uporabo, v teoretskem uklon in polarizacijo, s čimer je podana podlaga za teorijo svetlobe.

Zgodovinski obris razvoja fizike poglobi zanimanje za predmet, ko nam popisuje, s kako vremo so razni učenjaki iskali resnice. — Ob sklepu knjige je 150 mičnih in praktičnih nalog.

Ne samo v znanstvenem oziru, temveč tudi v didaktičnem je knjiga nad vse zanesljiva. Vidi se ji, da se je porodila iz večletne vsestranske prakse. Zdaj se naslanja na induktivno, zdaj na deduktivno, oziroma grafično metodo. Mnogoštevilni poizkusi bodo dali obilo gradiva za fizikalne vaje; kajti ni dvoma več, da stojimo pred durmi — delovne šole, v kateri mladina doživlja svojo mladost. Predvsem se odlikuje po preglednosti in vsled tega tudi jasnosti. Razne tabele-razvidnice z najnovejšimi podatki dajo knjigi trajno vrednost in za dalj časa znak svežosti.

Jezik knjige je lahko umljiv in jedrnat. Pisatelj nam je ustvaril skoro popolnoma novo nomenklaturu, obilo novih originalnih izrazov celo za isti pojem, kar je knjigi le v dobro; saj bode šele večletna raba knjige pokazala, kateri izrazi se udomačijo. K tiskovnim hibam prištevam zračji, namesto zračni, talenje namesto taljenje in druge malenkosti, katere prepuščam raznim pikolovcem.

Tudi v kemiji je pisatelj iz ogromnega gradiva spretno zbral neobhodno potrebno za praktično življenje. V anorganskem delu obdela nekovine in kovine, ki jih razvršča po periodskem sestavu, katerega dalekosežni pomen primerno poudarja. Glede kisika bi omenil, da ga brez vsake nevarnosti zanesljivejšo proizvajamo iz kalijevega hipermanganata namesto iz kalijevega klorata. V organskem delu se pisatelj z vso pravico poslužuje predavateljskega tona, ker je za kemijo na gimnazijah čas skopo odmerjen. 31 lepih nalog daje učencu priliko, se poglobiti v stvarino, ne da bi si obremenil spomin. Zgodovinske opazke so vsakemu dobrodošle. Tudi v tej knjigi povzdiguje oba slovarčka praktično vrednost knjige. Slovenci že imamo dvoje srednješolskih kemij, Reisnerjeva izborna tekmuje z obema

Reisnerjevi knjigi stopata skoro kot zadnji v vrsto slovenskih srednješolskih knjig in upam, da si kmalu priborita eno prvih mest. Z mirno vestjo trdim, da ne poznam enakih knjig v drugem jeziku.

Dr. Simon Dolar.

Viktor Bežek, Občno vzgojeslovje z dušeslovnim uvodom. Založba Slovenske šolske matice v Ljubljani, 1913. 8^o. IX+128 str. — Slovenska šolska matica je pričela izdajati pedagoške učne knjige in je podala svojim članom letos prvi zvezek te vrste: Osnovne nauke iz dušeslovja. Knjiga je izšla v znamenju slovenske učiteljske šolske samopomoči, ker je namenjena učiteljskiščinikom drugega letnika kot učna knjiga, obenem pa učiteljem za pripravo k usposobitvenemu izpitu in k izpitu za meščanske šole. Pretežna večina slovenskih učiteljskiščinikov se uči ta predmet po nemških učnih knjigah, ker nima nobeno učiteljske, razen goriškega, slovenskega učnega jezika. Kako težko je bilo doslej luščiti ta trdi oreh s slovenskim dijaštvom. ki v 2. letniku večinoma še ne more popolnoma obvladati tujega jezika, vedo z dijaštvom vred učitelji pedagogike. Nekateri abstraktni pojmi so delali krute težave. Terminologija, ki so jo učitelji podajali po Lampetovem „Dušeslovju“, je deloma zastarela in nazadnje tudi dober slovenski izraz ni mogel pojma vselej pojasniti. Pri poučevanju dušeslovja smo imeli vsled takih ovir vtis, da bi bilo najbolje poriniti ta predmet v višji letnik, vsaj v tretjega, če ne v četrtega. Ti pomisleki pa sedaj ginevajo. Slovenska učna knjiga pa presega daleko Lindnerjevo-Tupčevo, Schi-

ckovo in druge nemške knjige glede metodiške razvrstitve učiva in poljudnošolske razlage posameznih pojmov. Ravnatelj Bežek je poučeval mnogo let pedagoške predmete na raznih učiteljskih in je učitelj, ki zna tolmačiti dušeslovne pojave mladim glavam. Primeri, ki jih navaja v pojasnilo, potrjujejo načelo, da je glede pedagogike edino originalna slovenska učna knjiga naši šoli primerna taka knjiga, ki poudarja naš narodni način vzgajanja, mišljenja in čustvovanja, in da najboljši prevod najboljše tuje pedagoške učne knjige ne more podati vsega tega. — Vzgojeslovni del sledi dušeslovnemu leta 1914. Veselimo se ga odkrito!

Dr. Ljudevit Pivko.

Dr. K. Ozvald, Eksperimentalna psihologija in eksperimentalna pedagogika. (Pedagoški letopis „Slov. šolske matice“ v Ljubljani, XIII. zvezek, 1913, str. 31—47.)

Znak današnje viharne dobe se je neizbrisno vtisnil vsem vedam: neprestano nihanje raznih pojmov, dokazovanje in izpodbijanje, napredovanje z novo metodo in spet zaviranje njenega območja. Tudi v dušeslovju se je izvršil in se še vrši temeljit preobrat: dogmatizem in racionalizem sta se vkljub Herbartu preživela, empirizem je tudi tu blagodejno vplival. Kot empirična veda uporablja dušeslovje za izsledovanje dušnih pojavov opazovanje in eksperiment. Pisatelj osvetli temeljito nalogo obeh ter po vsej pravici podredi eksperiment opazovanju, katero „je in ostane temeljna metoda“ v dušeslovju. Z eksperimentom se je opazovanje izdatno poglobilo in izpopolnilo ter ni odveč, da se je dušeslovje začelo nazivati eksperimentalno, kateremu sta Fechner in Wundt začrtala meje. Šola v Würzburgu, na čelu ji O. Külpe in Marbe, pa skuša tudi najzamotonejše pojave, (mišljenje, etična in verska čustva, razumno hotenje) eksperimentalno obdelati ter na ta način prekoračiti prvotno zaznamovane meje. Da, celo popolnoma odtrgati se hoče eksperimentalno dušeslovje od svoje matere, modroslovja, za kar navedem v dokaz le mimogrede brošure: Marbe, die Aktion gegen die Psychologie; Hillebrand, die Aussperrung der Psychologie; Wundt, die Psychologie im Kampf ums Dasein.

Eksperimentalna metoda se je tudi v pedagogiki vsled neomajnega sorodstva s psihologijo pod vodstvom Meumanna in Schulzeja udomačila, a sloviti Wundt je tudi tu posegel vmes. Primerno je očrtal pisatelj nalogo eksperimentalnega pedagoga, ki se bistveno loči od naloge eksperimentalnega psihologa. Našemu, za vsak napredek vnetemu učiteljstvu bo kratek in zanimiv sestavek dobrodošel.

Dr. Simon Dolar.

Dr. Janko Šlebinger, Slovenska bibliografija za l. 1907—1912. V Ljubljani 1913. Izdala in založila Matica Slovenska. V. 8^o. IV + 336 str.

O bibliografijah in knjigopreglednih slovnikih so sodbe, kar je čisto naravno, zelo različne. Kdor išče v knjigi samo zabave, tistemu tako knjigopisno delo ne bo ugajalo, zdi se mu vse to potrata časa pri sestavljanju, potrata papirja in tiskarskega črnila pri natiskavanju, — znanstvenim delavcem n. pr. slovstvenim zgodovinarjem in knjižničarjem je pa s takimi pregledi mnogo pomagano in zelo ustrezno.

Bibliografija je podlaga literarni zgodovini, ker zbira literarnemu historiku material in mu daje potreben pregled o literarnih proizvodih. Že Trubar si je dovolil v tistih časih, ko je bil pregled literarnih proizvodov še naivno enostaven in bi bil po Grünovem izrazu vso našo literaturo dobesedno še lahko povezal v robec, tedaj že si je dovolil prvo našo bibliografijo z naslovom „Register und summarischer Inhalt aller der Windischen Bücher, die von Primus Trubero bis auf die“

1561. Jar in Truck geben seind. Getruckt zu Tübingen bei Ulrich Morharts Wittib, 1561.*. — In Valvasor je tudi kot „Anhang des sechsten Buches“ (VI, 343—367) v svoji »Ehre des Herzogtums Krain« priobčil pregled naše dotedanje literature in k temu je dodal še „Zugabe Erasmi Francisci von des Herrn Haupt-Authoris dieses Werkes selbst-eigenen vieltältigen Schrifften“ (367—370). V naslednjem stoletju je pater Marko Pohlin sestavil svoj rokopis „Bibliotheca Carniol'ae“, ki ga je leta 1862 potem dalo ponatisniti zgodovinsko društvo za Kranjsko, nevedoč za prvi natisk iz leta 1803. (Zbornik Slov. mat. VI, 9.)

Kopitar je l. 1808 v svoji slovnici (Einleitung III—XLVIII in Nachschrift 385—460) objavil pregled slovenskih knjig. Dalje se je ohranil v rokopisu Jos. Freiherr von Erbergov „Versuch eines Entwurfes zu einer Literaturgeschichte für Krain — nach den Quellen der Lusttaler Bibliothek und des Archivs bearbeitet zu meinem bloß eigenen Gebrauche 1825 in Winterabenden“. Ta 164 strani obsežni rokopis je zgodovinskemu društvu za Kranjsko pridobil dr. Bleiweis (Mitteilungen des histor. Vereins für Krain 1851, str. 2, opomba). Iz leta 1831 imamo bibliografsko zbirko Čopovo, ki jo je bil ta sestavil za Šafařikovo zgodovino jugoslovanske literature, ki jo je pa še le po Šafařikovi smrti izdal Josip Jireček v Pragi leta 1864. V „Mitteilungen des historischen Vereins für Krain“, letnik 1852 (str. 1, 25, 65, 73 in 81), letnik 1853 (str. 91) in letnik 1854 (str. 33, 41) je priobčil dr. V. F. Klun svoje Beiträge zur Literaturgeschichte von Krain, ki pravzaprav tudi niso nič drugega kot bibliografija. — Leta 1860 je začel Ivan Kukuljević Sakcinski v Zagrebu pri Albrechtu izdavati „Bibliografio jugoslavensko“ t. j. popis knjig i rukopisov „sviuh četiriuh granah jugoslavenskih“. — Te bibliografije je pa na svetlo prišla samo prva knjiga, „bibliografia hrvatska“, — kajti „poziv društva na vse književnike hrvatske, srbske, slovenske i bugarske, da nam pošalju popis svojih tiskanih djelah, ostade bez svakoga uspjeha, jer osim trojice ili četvorice neodazva se nitko“. L. 1863 je sledil še majhen dodatek k tej bibliografiji. —

Ko se je ustanovila v Ljubljani Slovenska matica, začelo se je tudi pri nas zanimanje za slovenske knjige. — V prvih matičnih letopisih (1867—1874) je priobčil prof. Vavrů osem poročil o Matični knjižnici, toda s pravo bibliografijo se je začelo še le v letopisu za leto 1869; sestavil jo je v prvih letopisih (1869—1872) dr. E. H. Costa. Potem so dve leti (1874 in 1875) z bibliografijo prekinili ter iznova začeli leta 1876, tedaj je objavil Ivan Tomšić v letopisu bibliografijo slovensko od začetka l. 1874 do konca 1875. — Tomšić je ostal sestavitelj slovenske bibliografije skozi 17 let t. j. do leta 1893. Za njim je prevzel to delo prof. R. Perušek ter je je izvrševal 6 let (od 1894 do 1899). Zbornik Slov. matice II za leto 1900 je ostal brez bibliografije. V Zborniku III za leto 1901 je zbral prof. dr. Karl Glaser knjištvo dveh let (namreč 1899 in 1900) in v Zborniku IV za leto 1902 je še priobčil bibliografijo za leto 1901. Po Glaserju je nastopil v Zborniku V za l. 1903 prof. dr. Janko Šiebinger s popolnejšim in preglednejše sestavljenim gradivom. Skozi 5 let (1903—1907) je v Zborniku (V—IX) priobčeval vsakoletno knjigopisje za leta 1902—1906, potem je pa izostalo vsakoletno knjigopisje skozi 6 let, da smo dobili leta 1913 skupno za 6 let pregled našega knjištva. To bodi kratek uvod o razvoju naše bibliografije. Dodatno naj še omenim, da zadevata v to stroko tudi Marnov Jezičnik IX—XXX (1873—1892) in Glaserjeva Zgodovina slovenskega slovstva objavljena v letih 1894—1898, seveda s tem razločkom, da je Marnovo delo marljivo in skrbno sestavljeno, Glaserjevo pa ni vselej prav zanesljivo. Kleinmayrovo Zgodovino slov. slovstva s Pripomočkom vred — menda lahko pustimo na strani.

Najnovejši naš bibliograf je torej prof. dr. Janko Šlebinger, ki je bil že pri Slovenski bibliografiji za dobo 1550—1900, ki jo je sestavil kustos dr. Franc Simonič, izdala pa Slovenska matica 1903—1905, glavni sotrudnik. Ta sedanji naš bibliograf si je naprtil mimo svojih prednikov dokaj težavnejšo nalogo, da ne našteva samo knjig, ampak tudi razprave in članke, sploh posamezne spise iz njih ter kritike in ocene o njih. — Čim težavnejša je naloga, tem laže se kaj prezre. Vendar je omenjeno bibliografično delo Šlebingerjevo vkljub otežavljeni nalogi dokaj popolno in vse pohvale vredno, docela brezhrebno seveda ni — nihil perfectum sub sole — in kaj malega prigravarjati bi morda utegnil še ta ali oni, toda moral bi se poprej do dobra prepričati, da so njegovi očitki opravičeni. Knjigi kar počez očitati, da ni popolna, da ni sistematična, da se ne moreš nanjo zanesti, to ni prav umestno brez dokazov. Reči kar na slepo: „zdi se nam, da naše znanstvene revije: Veda, Carniolia, Časopis za zgodovino in narodopisje, Popotnik i. t. d. niso toliko ekscerpirane kot feljtončki in mladinski prvenčki“, — to je prav komodno. Čemu naj bi se pa ocenjevalteju samo z delo, naj se rajši prepriča, kako stvar stoji, potem bo lahko govoril po prepričanju, ne samo po dozdevanju. — Če imamo n. pr. Gabrščekove „Narodne pripovedke iz Soških planin“ in Kūharjevo „Narodno blago vogerskih Slovencev“, Kidričev „Donesek k zgodovini kočevske narodne pesmi“ in Murkovo „Die Volksepik der bosnischen Mohammedaner“, Šašeljeve „Bisernice“ in Štrekljeve „Slovenske narodne pesmi“ v XII. oddeiku (Narodopisje), tedaj nam je tudi Grafenauerjevo razpravo o vplivu Salomonove legende na slovensko narodno pesem iskati v istem oddelku. Tam jo tudi res najdemo na str. 285. Manjka pa v tem oddelku na str. 250: „Mala pesmarica“. Zbirka najbolj priljubljenih narodnih in drugih pesmi. II. natis. Založil in prodaja Anton Turk v Ljubljani 1908. M. 8^o. 96 str. — Med Zborniki dodaj na str. 32: Knjižnica društva „Ljudski oder“ v Trstu. I. zvezek. Tiskal Dragotin Priora v Kopru (1910). M. 8^o. 47 str.

V oddelku o življenjepisnih podatkih (X, 2) je gotovo bolj naravno, da je značnica (Ordnungswort) ime pisatelja, o katerem se življenjepisni podatki podajajo, ne pa ime tistega, ki podatke priobčuje. Če je torej g. Vidic v „Zborniku u slavu Vatroslava Jagića“ objavil članek „V. Vodnik und die nachillyrische Periode in Krain“, tedaj nam je to razpravo uvrstiti pod značnico Vodnik, ne pod Vidic, — seveda bi kazač od zadnjega imena ne bil napačen, toda obseg bibliografije bi se s takimi kazači še bolj namnožil. Kar se torej tiče Prešerna, nam je iskati pod značnico Prešeren, ne pa pod Grafenauer, Tominšek, Žigon, Pintar i. t. d., kar se tiče Trubarja, našli bomo pod značnico Trubar, ni nam treba iskati pod značnicami Gruden, Hegemann, Merhar, Bučar, Kidrič, Prijatelj i. t. d. Murkovo razpravo v imenovanem „Zborniku u slavu Vatroslava Jagića“ (str. 706) z naslovom „Zapadna ‚Epistola o nedelji‘ v južnoslovanski književnosti“ je pa g. bibliograf res prezrl. —

Čuditi se moramo, koliko je v tej bibliografiji razrešenih psevdonimov in koliko samo z začetnicami naznačenih imen je dopoljenih. To je gotovo nemajhen trud, poizvedeti za kakih petdeset psevdonimov, in naravno je, da še marsikateri uide nerazrešen. Seveda, če se pisatelji podpisujejo s celo vrsto psevdonimov poleg pravega imena, tedaj dobimo dosti več pisateljev, nego jih je v resnici in za bibliografa je to nekoliko preglavice. Kritike knjig morda tudi niso prav do zadnje navedene, kar je pa precej vseeno, vsaj so si večinoma podobne. Kaka tiskovna napaka se gotovo tudi najde v knjigi, tako n. pr. je na 256. str. napačno Péterlin, namesto Petelin. Vse te malenkosti pa vendar vrednosti dične knjige ne

zmanjšajo toliko, da bi jo smeli obsoditi ter ji očitati nepopolnost, nesistematičnost in nezanesljivost. Kdor se torej nad to bibliografijo spotika, poskusi naj enkrat s takim delom sam, da bo lahko govoril po izkušnji.

L. Pintar.

Fran Erjavec, Hudo brezdno in drugi spisi. Ljubljana 1913. Založila Katol. bukvarna. 80. 80 str. 60 v. (Zbirka slovenskih povesti. Urejuje Ivan Grafenauer. II. zvezek.)

Nova zbirka ima namen obnoviti starejše in mlajše slovenske izvirne povesti. Prvi zvezek je ponatisnil Jos. Ogrinca „Vojnimira“, povest iz časov pokrščevanja Slovencev ter dodal „Strneno polje“, obraz iz narave. Srečnejšo roko je imel g. urednik z 2. zvezkom, ki nam podaja izbor krajših Erjavčevih leposlovnih spisov: Hudo brezdno, Ni vse zlato, kar se sveti, Izgubljen mož, Ena noč na Kumu, Mravlja. Kratek uvod nam nudi življenjepisni in literarni obris pisatelja. — Tako utegne zbirka dobro služiti tudi pri pouku materinščine na srednjih šolah.

Človeško telo. Mali anatomični atlant. 12 kromolitografij s slovensko nomenklaturo človeških organov. Izdal in založil L. Schwentner v Ljubljani. Kart. 1 K 50 v.

Potreba po takem malem atlantu je bila že dolgo; zato pozdravljam to knjižico praktičnega zdravnika dr. Homana, ki je spisal tudi slovensko somatologijo za učiteljska. Imenoslovje organov se po večini krije s Poljančevim v prirodpisju za srednje šole. Slike so jasne, razen tab. VII in VIII, ki nam predočujeta krvne žile in živce telesa. Ti dve sliki bi bili jasnejši, če bi se narisali na črnem telesnem obrisu odvodnice rdeče, privodnice modro, živice pa belo. Isto velja tudi o sliki slušnega organa (tab. XII), kjer so naslikane slušne koščice zunaj ušesa; tudi ušesna troblja je tako risana, kakor bi vodila v labirint in ne v srednje uho. Namen atlanta je vendar, da se vsak, četudi se ni učil samotologije, po sliki orientira v legi organov. — Sicer pa bo delo dobro vršilo svoj namen.

Dr. Kozina.

Ilustrirane narodne pesmi. Že lani se je slišalo, da misli „Srbska kralj. akademija“ prirediti ilustrirano izdanje narodnih pesmi. Zdaj čitamo o tem zanesljive vesti. Akademija je izbrala pesmi, ki naj bi se ilustrirale; v prve knjige pridejo pesmi z zgodovinsko vsebino. Umetniku se prepušča število in velikost slik k vsaki pesmi. Nagrada za ilustriranje ene pesmi je vsaj 100 K. Velik del pesmi (68) bo ilustriral Jovanović; za ostale pesmi (iz II. III., IV. in VI. Vukove knjige) so razposlani pozivi znanim srbskim, hrvaškimi in slovenskimi umetnikom.

Dr. Fr. Ilesič.

K oceni Ilustr. narod. koledarja za 1914. (Glej „Lj. zvon“, št. 3, str. 151). — Da bo uredba Štifterjeve avtobiografije umljiva, pripominjam tole: Avtobiografijo sem kot urednik „Slovana“ mislil priobčiti enkrat v „Slovanu“ ter sem težki rokopi v to svrhu jezikovno „pilil“, kolikor se to da storiti ob prvem čitanju brez hipne najnosti. G. urednik Lešničar me je nato poposil prispevka za „Koledar“; ponudil sem mu Štifterjevo avtobiografijo. Ker na svoje dopise nisem prejemal odgovorov, nisem niti vedel, da je avtobiografija sprejeta, dokler ni izšla. Tudi korektura se mi ni poslala. Vsled tega je publikaciji ostala hrapava vnanjost.

Dr. Fr. Ilesič.



Mestna hranilnica ljubljanska

:: Ljubljana, Prešernova ulica št. 3. ::

Največja slovenska hranilnica!

Denarnega prometa koncem leta 1913	K	700,000.000.—
Vlog	„	43,500.000.—
Rezervnega zaklada	„	1,330.000.—

:: Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po ::

4 1/2 %

brez odbitka. Hranilnica je **pupillarno varna** in stoji pod kontrolo **c. kr. deželne vlade**. Za varčevanje ima vpeljane lične

domače hranilnike.

Narodna knjigarna v Ljubljani

priporoča sledeče knjige:

Atila v Emoni. Romanca. Napisal Ant. Aškerc. Cena broš. 1 K 40 v, vez. 2 K 40 v, s pošto 10 v več.

Brodkovski odvetnik. Roman. Češki spisal V. Beneš-Šumavsky. Cena broš. 1 K 50 vin., vez. 2 K 50 vin., s pošto 20 vin. več.

Čez trnje do sreče. Roman. Spisal F. Senčar. Cena broš. 1 K 20 vin., vez. 2 K 20 vin., s pošto 20 vin. več.

Greš in smeh. Zabeljene in osoljene kratkočasnice. Zbral Tinček Hudaklin. Cena 1 K, s pošto 10 v več.

Gospod Žabar. Humoristično-satirične in resne sličice iz sedanjosti. Spisal Luigi Calco. Cena broš. 80 v, s pošto 10 v več.

Narodni kataster Koroške. Spisal Ante Beg. Cena 60 v, s pošto 70 v.

Gospod Bucek. Humoristično-satirične in resne sličice iz sedanjosti. Spisal Luigi Calco. Cena broš. 70 v, s pošto 10 v več.

Kralj Matjaž. Zgodovinski roman. Spisal Fran Remec. Cena broš. 2 K, vez. 3 K, s pošto 20 v več.

Lepi striček. (Bel-ami.) Roman. Francoski spisal Guy de Maupassant, prevlel Oton Župančič. Cena broš. 3 K 50 v, vez. 4 K 70 v, s pošto 20 v več.

Ljubezen in junaštva strahopetnega praporščaka. Zgodovinska povest. Cena broš. 80 v, vez. 1 K 60 v, s pošto 10 v več.

Rienzi zadnji tribunov. Zgodovinski roman v dveh delih. Spisal Edward Lytton-Bulwer. Cena 4 K, vez. 5 K 20, s pošto 20 v več.

Kmetska posojilnica ljubljanske okolice

registrovana zadruga z neomejeno zavezo v Ljubljani

:: obrestuje hranilne vloge po čistih ::

4³/₄ %

brez odbitka rentnega davka, katerega plačuje posojilnica sama za svoje vložnike.

Posojilnica posojuje svoj denar na varna kmečka posestva, radi tega je tudi ves denar pri njej popolnoma varno naložen.

Gospodarstvo posojilnice vodijo gg.:

Ivan Knez, veletržec in velepos. v Ljubljani.
Andrej Šarabon, veletržec in pos. v Ljubljani.
Josip Lenče, veletržec in posestnik v Ljubljani,
Ivan Mejač, veletržec v Ljubljani,
Anton Pogačnik, posestnik v Spodnji Šiški,
Franc Jarc, posestnik v Medvodah,
Avgust Jenko, posestnik v Ljubljani,
Alojzij Vodnik, kamnosek in pos. v Ljubljani.

Rezervni zaklad K 800.000.—.

Upravno premoženje koncem leta 1912 K 19.000.000.

:::: Ustanovljeno leta 1881. ::::